

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Τμήμα Ιατρικής, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Αντιμετώπιση Εξαρτήσεων- Εξαρτησιολογία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΧΡΗΣΗ – ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΑΠΟ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΛΑΦΡΑ ΚΑΙ
ΜΕΤΡΙΑ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ»

Τσαντσουκάκη Μαρία: Νοσηλεύτρια (Α.Μ 20160901)

Επόπτης:

Κολαΐτης Γ.: Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ

Μέλη Επιτροπής:

Αναγνωστόπουλος Δ.: Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ

Λαζαράτου Ε.: Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ

ΑΘΗΝΑ 2019

Ευχαριστίες

Η μελέτη αυτή διεξήχθη στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος «Αντιμετώπιση εξαρτήσεων –Εξαρτησιολογία», της Ιατρικής Σχολής, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την πρόεδρο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Κυρία Μαλλιώρα για τις γνώσεις και τα εφόδια που μας παρείχε κατά την διάρκεια της φοίτησης μας.

Την Κυρία Οικονομοπούλου, την γραμματέα του προγράμματος που με ευγένεια και προθυμία επιλύθηκε κάθε μας θέμα.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Κύριο Κολαίτη για την καθοδήγηση, την στήριξη και την συμβολή του καθ' όλη την διάρκεια αυτού του εγχειρήματος.

Θα είναι παράλειψη αν δεν εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στο Εργαστήρι Ειδικής Αγωγής «Μαργαρίτα» για την έγκριση και την διεξαγωγή της έρευνας, στους σπουδαστές που με τόση προθυμία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα και τους συναδέλφους μου.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, πιο συγκεκριμένα στη μαμά μου Τσαρούχα Παρασκευή, τον μπαμπά μου Τσαντσουκάκη Αθανάσιο και την γιαγιά Τσαντσουκάκη Μαρία καθώς επίσης και τον Θεοδωρόπουλο Κωνσταντίνο για την υποστήριξη, ενθάρρυνση και την πίστη τους σε μένα.

Περίληψη

Εισαγωγή

Η διπλωματική εργασία ερευνά την χρήση- κατάχρηση του διαδικτύου, από τα άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, ηλικίας 14 έως 50 ετών. Οι στατιστικές μελέτες όσον αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο ανθρώπων με Νοητική Υστέρηση, είναι πολύ περιορισμένες (Chadwick, Wesson & Fullwood, 2013). Έρευνα για την αναπηρία και την χρήση της τεχνολογίας είχε επεκταθεί στο παρελθόν, αλλά εξακολουθεί να είναι ένας νέος τομέας (Carey, Friedman and Bryen, 2005) και ως εκ τούτου να υπάρχουν κενά στις γνώσεις μας. Φαίνεται ότι δεν υπάρχει κάποια έρευνα στην οποία οι ερευνητές να εξετάζουν την χρήση του διαδικτύου και την επικράτηση των ηλεκτρονικών τεχνολογιών όπως τα κινητά τηλεφώνά, τα tablets κ.ο.κ. (Carey, Friedman and Bryen, 2005).

Σκοπός- Στόχοι

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί η διείσδυση του διαδικτύου στην καθημερινότητα των ανθρώπων με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, κατά πόσο δηλαδή η χρήση του διαδικτύου επηρεάζει την ζωή τους και σε τι βαθμό. Απώτερος στόχος ήταν να γίνουν προτάσεις για τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης των επιπτώσεων της κατάχρησης στο διαδίκτυο, πρόληψης καθώς επίσης να διερευνηθούν οι παράγοντες με τους οποίους σχετίζεται η κατάχρηση, όπως για παράδειγμα το φύλο ή ηλικία.

Μέθοδος

Στην παρούσα έρευνα, συμμετείχαν 60 άτομα άνδρες και γυναίκες, σπουδαστές του εργαστηρίου ειδικής αγωγής «Μαργαρίτα» με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, επίσης συμμετείχαν και τα αδέρφια των παραπάνω, ως ομάδα ελέγχου. Η συλλογή των δεδομένων διεξήχθη με το ερωτηματολόγιο Internet Addiction Test της Young. Η μέθοδος, η οποία επιλέχθηκε για να προσεγγισθούν τα ερευνητικά ερωτήματα είναι η ποσοτική έρευνα.

Αποτελέσματα

Με βάση τα επίπεδα εξάρτησης από το ερωτηματολόγιο Internet Addiction Test η πλειοψηφία και των δύο ομάδων είχαν φυσιολογικά επίπεδα εξάρτησης από το διαδίκτυο. Το 16,7% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 21,1% των σπουδαστών είχαν ήπια εξάρτηση. Επίσης, το 18,3% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 22,8% των σπουδαστών είχαν μέτρια εξάρτηση, ενώ κανείς δεν είχε σοβαρή εξάρτηση. Τα επίπεδα εξάρτησης ήταν παρόμοια στις δύο ομάδες.

Συμπεράσματα

Τα στοιχεία της έρευνας υποδηλώνουν ότι τα άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, φαίνεται να είναι συχνόι χρήστες του διαδικτύου. Ωστόσο το ποσοστό πρόσβασης στο διαδίκτυο ήταν σημαντικά χαμηλότερο στην ομάδα των σπουδαστών. Το φύλο βρέθηκε να σχετίζεται με την υπέρμετρη χρήση του διαδικτύου, καθώς και στις δύο ομάδες (ελέγχου και σπουδαστών), το ποσοστό εξάρτησης από το διαδίκτυο ήταν σημαντικά υψηλότερο στους άντρες σε σύγκριση με τις γυναίκες. Η ηλικία των χρηστών και στις δύο ομάδες ήταν περίπου τα 32 έτη. Το κοινωνικοοικονομικό, μορφωτικό υπόβαθρο και η επαγγελματική κατάρτιση των γονέων βρέθηκαν να επηρεάζουν την πρόσβαση των χρηστών.

Λέξεις-κλειδιά

εθισμός στο διαδίκτυο, νοητική υστέρηση, χρήση διαδικτύου από άτομα με νοητική υστέρηση, ερωτηματολόγιο για τον εθισμό στο διαδίκτυο

Abstract

Introduction

The diploma thesis investigates the use-misuse of the internet by people with mild and moderate intellectual disabilities, aged 14 to 50 years. Statistical studies on internet access for people with such disabilities are very limited (Chadwick, Wesson & Fullwood, 2013). Research on disability and the use of technology had been extended in the past but still remains a new field (Carey, Friedman and Bryen, 2005) and therefore there are gaps in our knowledge. There appears to be no research in which researchers have considered internet use and the prevailing electronic technologies such as mobile phones, tablets and so on (Carey, Friedman and Bryen, 2005).

Aim - Objectives

The aim of the present study was to investigate the penetration of the internet in everyday life of people with mild and moderate mental disabilities and specifically whether the use of the internet affects their lives and to what extent. The ultimate goal was to provide suggestions on how to address the effects of online abuse, how to prevent such abuse and to investigate the factors that are associated with the abuse, such as gender or age.

Method

60 people, participated in the present study, both men and women, students of "Margarita" special education lab with mild and moderate mental disabilities along with their siblings as a control group. The data collection was conducted with the Young Internet Addiction Test questionnaire. The method chosen to approach research questions was a quantitative research.

Results

Based on the levels of dependence of the Internet Addiction Test questionnaire, the majority of both groups had normal levels of internet dependence. 16,7% of the control group and 21,1% of students had mild dependence. In addition, 18,3% of the control group and 22,8% of the students had moderate dependence, while no one was seriously dependent. The dependency levels were similar in both groups.

Conclusions

The research data suggest that people with mild and moderate mental disabilities seem to be frequent users of the internet. However, the internet access rate was significantly lower in the student group. Gender was found to be related to excessive use of the Internet as in both groups(control and student group)the internet dependency ratio was significantly higher in males compared to females.The age of users in both groups was about 32 years. Socio-economic and educational background as well as professional training of parents were found to affect users access.

Key words

Internet addiction, mental disabilities, use of internet by people with mental disabilities, internet addiction test

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Περίληψη.....	3
Abstract	5
Εισαγωγή.....	8
ΜΕΡΟΣ Α'	10
1. Νοητική Υστέρηση	10
1.1 Η Νοητική Υστέρηση ως όρος.....	12
1.2 Ορισμός Αμερικανικής Εταιρίας Νοητικής και Αναπτυξιακής Υστέρησης.....	13
2. Χρήση του Διαδικτύου και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης στον τυπικό πληθυσμό	15
2.1 Διαδίκτυο και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης	15
2.2 Υπερβολική χρήση και εθισμός στο διαδίκτυο	17
3. Χρήση του Διαδικτύου από άτομα με Νοητική Υστέρηση	20
3.1 Η χρήση του Διαδικτύου από άτομα με ελαφρά και μέτρια Νοητική Υστέρηση	20
ΜΕΡΟΣ Β	24
4. Μεθοδολογία	24
4.1 Σκοπός της Έρευνας.....	24
4.2 Δείγμα.....	25
4.3 Ερωτηματολόγιο	25
4.4 Ηθική και Δεοντολογία	26
4.5 Στατιστική Ανάλυση	27
5. Αποτελέσματα	28
6. Συζήτηση.....	50
7. Περιορισμοί και Προτάσεις	54
8. Επίλογος	56
Βιβλιογραφία.....	57
Παραρτήματα	62

Εισαγωγή

Η χρήση του διαδικτύου επεκτείνεται ραγδαία επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στην καθημερινότητα, στον τρόπο διαβίωσης ακόμα και στον τρόπο που οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα. Στην εποχή της 4^{ης} βιομηχανικής επανάστασης η χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας έχει καταστεί αναγκαία στην καθημερινότητα. Το διαδίκτυο βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των τεχνολογικών αλλαγών καθώς αυξάνει τις διαθέσιμες ευκαιρίες γνώσης, υπηρεσιών, απασχόλησης και κοινωνικής διάδρασης όχι μόνο στο γενικό πληθυσμό αλλά και στα άτομα με ειδικές ανάγκες (Emerson et al. 2005).

Σε μια εποχή όπου το διαδίκτυο διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στην ζωή των ανθρώπων δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστες τις ζωές των ατόμων με νοητική υστέρηση, δεδομένου βέβαια ότι τα άτομα με νοητική υστέρηση έχουν σημαντικούς περιορισμούς στις δεξιότητες που θεωρούνται σημαντικές για την χρήση ηλεκτρονικών τεχνολογιών (Carey, Friedman and Bryen, 2005), όπως π.χ. την ανάγνωση και την επεξεργασία πληροφοριών και μπορεί να βιώσουν και άλλα κοινωνικά, ψυχολογικά και πολιτιστικά εμπόδια. Παρά το γεγονός ότι οι τεχνολογίες δεν αξιοποιούνται επαρκώς για τα άτομα με νοητική υστέρηση (Carey, Friedman and Bryen, 2005), ωστόσο όμως η αυξανόμενη τάση των Social Media, η ανάγκη για ψυχαγωγία μέσω του διαδικτύου καθώς επίσης και ο εντυπωσιακός αριθμός των ηλεκτρονικών παιχνιδιών που είναι διαθέσιμα σε αυτό, προσελκύουν ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον ατόμων με νοητική υστέρηση .

Οι στατιστικές μελέτες όσον αφορά την πρόσβαση στο διαδίκτυο ανθρώπων με Νοητική Υστέρηση, είναι πολύ περιορισμένες (Chadwick, Wesson και Fullwood, 2013). Έρευνα για την αναπηρία και την χρήση της τεχνολογίας είχε επεκταθεί στο παρελθόν, αλλά εξακολουθεί να είναι ένας νέος τομέας (Carey, Friedman and Bryen, 2005) και ως εκ τούτου να υπάρχουν κενά στις γνώσεις μας. Φαίνεται ότι δεν υπάρχει κάποια έρευνα στην οποία οι ερευνητές να εξετάζουν την χρήση του διαδικτύου και την επικράτηση των ηλεκτρονικών τεχνολογιών όπως τα κινητά τηλεφώνά, τα tablets κ.ο.κ. (Carey, Friedman and Bryen, 2005). Έρευνα από τους Buijs et al. (2016) παρουσίασε τον κίνδυνο της εκμετάλλευσης που ελλοχεύει η χρήση του διαδικτύου από άτομα με νοητική υστέρηση, όπως η απόσπαση χρηματικών ποσών από άτομα που γνώρισαν μέσω ιντερνέτ, πορνογραφικού υλικού κ.ο.κ περιγράφοντάς κάποιες

μεμονωμένες καταστάσεις ατόμων. Χρειάζεται να γίνουν περισσότερα για να εξεταστεί ποιο ποσοστό ατόμων με Νοητική Υστέρηση στην πραγματικότητα έχει πρόσβαση στο ιντερνέτ και πρέπει να ερευνηθούν περαιτέρω θέματα ασφάλειας, κινδύνου και προστασία σύνδεσης (Chadwick, Wesson και Fullwood, 2013) καθώς επίσης να παρατηρηθούν και οι αλλαγές συμπεριφοράς ή και συναισθημάτων που μπορεί να προκαλεί η χρήση του διαδικτύου σε άτομα με νοητική υστέρηση. Τα άτομα με νοητική υστέρηση αντιπροσωπεύουν μια σημαντική υποομάδα του πληθυσμού. Τα περισσότερα από αυτά έχουν ανάγκη από υποστήριξη κάποιου είδους. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι τα τελευταία χρόνια προωθείται η άποψη ότι η ταυτότητα είναι ένας κοινωνικά κατασκευασμένος όρος που χρησιμοποιείται για να επισημάνει μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων στην κοινωνία ενώ ήδη από την δεκαετία του 1980 υπήρξε μια κίνηση (κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες) προς την αποδοχή, την ανοχή, την ένταξη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την άρση των κοινωνικών φραγμών που αντιμετωπίζουν τα άτομα με νοητική υστέρηση (Brewer, 1988). Επιπλέον σε συνδυασμό με την αυξανόμενη αποδοχή της αναπηρίας, υπήρξε μια αυξανόμενη κοινωνική προσδοκία για τις ικανότητες αυτών των ατόμων (Chaiken, 1980). Αν και οι έρευνες αποκάλυψαν ότι αν και βελτιώνονται οι στάσεις του γενικού πληθυσμού απέναντι στα άτομα με αναπηρία ωστόσο η γενική τάση εξακολουθεί να είναι αρνητική (Gill, 2002).

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί στην μελέτη της χρήσης του διαδικτύου από άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση. Εξ όσων γνωρίζουμε δεν υπάρχει άλλη τέτοια μελέτη στην Ελλάδα ενώ και παγκοσμίως οι υπάρχουσες μελέτες είναι ελάχιστες.

Μέρος Α΄

1. Νοητική Υστέρηση

Η Νοητική Υστέρηση είναι μια διαταραχή που επηρεάζει περίπου 1% έως 3% του πληθυσμού (Puruggan, 2018). Είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή, ένα σύμπλεγμα από σύνδρομα και διαταραχές που χαρακτηρίζονται από χαμηλή νοημοσύνη και συναφείς περιορισμούς στην προσαρμοστική συμπεριφορά (Salvador-Carulla L, Reed G, Vaez-Azizi et al. 2011) η όποια κάνει την εμφάνιση της από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης ενός παιδιού (Puruggan, 2018). Παρουσιάζεται με διάφορους τρόπους και σε διαφορετικές ηλικίες κατά την παιδική ανάπτυξη. Όσο πιο σοβαρή είναι τόσο πιο πιθανόν είναι και να διαγνωστεί νωρίτερα. Οι ηπιότερες μορφές μπορεί να μην αναγνωριστούν μέχρι το παιδί να πάει σχολείο (Puruggan, 2018). Τύποι νοητικής υστέρησης

Ήπια Νοητική Υστέρηση - Δ.Ν 55-69

Μέτρια Νοητική Υστέρηση - Δ.Ν 40-55

Σοβαρή Νοητική Υστέρηση - Δ.Ν. 25-39

Βαριά νοητική υστέρηση – Δ.Ν <29

Τα αίτια της Νοητικής Υστέρησης μπορούν να διακριθούν σε 2 κατηγορίες, γενετικά και περιβαλλοντικά. Επικρατεί η άποψη ότι έχουν ανακαλυφθεί εκατοντάδες αιτίες για αυτή την αναπτυξιακή διαταραχή. (Russel, 1985) Οποιαδήποτε συνθήκη δημιουργεί βλάβη στην ανάπτυξη του εγκεφάλου, είτε πριν την γέννηση, είτε κατά την διάρκεια του τοκετού ή κατά την ανάπτυξη στην παιδική ηλικία μπορεί να επιφέρει νοητική υστέρηση.

Η Νοητική Υστέρηση είναι θέμα του οποίου η μελέτη εγείρει πολλαπλά ερωτήματα. Ποια είναι τα οφέλη από την ταξινόμηση ενός παιδιού στις κατηγορίες νοητικής υστέρησης; Ποιο είναι το αντίκτυπο της Νοητική Υστέρησης στη διδασκαλία; Τι είδους παρεμβάσεις χρειάζονται; Ποια είναι τα απαραίτητα προσόντα για έναν φροντιστή ατόμου με Νοητική Υστέρηση;

Η Νοητική Υστέρηση αποτελεί τον πιο βασικό πυλώνα, ίσως, της ειδικής αγωγής στις Η.Π.Α. Οι πρώτες τάξεις σε δημόσιο σχολείο για μαθητές με δυσκολίες δημιουργήθηκαν συγκεκριμένα για τους μαθητές με νοητικές δυσκολίες, ενώ και η πρώτη ομοσπονδιακή νομοθεσία για θέματα ειδικής εκπαίδευσης αφορούσε την επαγγελματική κατάρτιση ειδικών με σκοπό την καλύτερη αντιμετώπιση ατόμων με νοητικά προβλήματα. Η Αμερικάνικη Εταιρεία για τη Νοητική Υστέρηση πρόσφατα άλλαξε το όνομά της σε Αμερικανική Εταιρεία Νοητικής και Αναπτυξιακής Καθυστέρησης, και γενικότερα επικρατεί μία διχογνωμία ως προς τον κατάλληλο όρο που θα χρησιμοποιείται. Η διάγνωση με την "ετικέτα" της νοητικής αναπηρίας μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό, κοινωνικές διακρίσεις και να περιορίσει τα ανθρώπινα δικαιώματα (Chadwick, Wesson & Fullwood 2013)

Τα στερεότυπα και οι λανθασμένες αντιλήψεις πάνω στο θέμα αυτό προκαλούν συχνά προκαταλήψεις και ρατσιστικές συμπεριφορές μειώνοντας της ευκαιρίες ζωής και την ένταξη των ανθρώπων στο κοινωνικό σύνολο. Κάτι τέτοιο, όμως, έχει διττό αρνητικό αποτέλεσμα. Από τη μία πλευρά, τα άτομα αυτά δεν αναπτύσσονται στον βαθμό που θα μπορούσαν, ενώ από την άλλη πλευρά η κοινωνία η ίδια στερείται των δυνατοτήτων τους. Ο Heward (2011) αναφέρεται στο εξής χαρακτηριστικό απόσπασμα από μια συνέντευξη φοιτητών με σκοπό την καταγραφή των απόψεων πάνω στη Νοητική Υστέρηση. Όταν, λοιπόν, μια φοιτήτρια είπε στη σερβιτόρα πως η πρώτη έχει σκοπό να διδάξει παιδιά με Νοητική Υστέρηση εκείνη της απάντησε «Γιατί θέλεις να διδάξεις παιδιά που δεν μπορούν να μάθουν;». Διαφαίνεται καθαρά στο προαναφερθέν απόσπασμα ο ρατσισμός που ίσως εισπράττουν τα άτομα με δυσκολίες, μέσα στα οποία συγκαταλέγονται και εκείνα με νοητικές δυσκολίες.

1.1 Η Νοητική Υστέρηση ως όρος

Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι όροι, για να περιγράψουν την νοητική υστέρηση (Κάκουρος και Μανιαδάκη, 2003), όπως ιδιωτεία, παραφροσύνη, ολιγοφρενία, νοητική αναπηρία. Φαίνεται λοιπόν ότι δεν είναι εύκολη η διατύπωση ενός γενικού, ευρέος και αποδεκτού, όρου σχετικά με την αναπηρία. Αυτό μπορεί να εμπίπτει στο γεγονός, ότι η νοητική υστέρηση είναι μια διαταραχή τόσο περίπλοκη, καθώς υπάρχει ένα πλήθος αιτιών και ανομοιογενών περιπτώσεων που καθίσταται αδύνατο να συμπεριληφθούν κάτω από την ομπρέλα ενός γενικού όρου (Μπάρδης, 1993). Ωστόσο ο πιο γνωστός και συνηθέστερος όρος είναι η «νοητική καθυστέρηση», που χρησιμοποιείται στην ελληνική μετάφραση των DSM-IV (Κάκουρος και Μανιαδάκη, 2003).

Έχουν διαμορφωθεί αντίθετα στρατόπεδα όσον αφορά το θέμα του όρου της Νοητικής Υστέρησης και αν τελικά, ονομάζεται Νοητική Καθυστέρηση ή Υστέρηση. Κάποιοι, όπως οι Κάκουρος και Μανιαδάκη (2003) θεωρούν πως ο δεύτερος όρος έχει μια πιο ολιστική προσέγγιση του όρου, αφορά την εξατομικευμένη παρέμβαση που χρειάζεται κάθε άτομο με νοητικές δυσκολίες και αντιστακλά τις νέες κυρίαρχες τάσεις σε ερευνητικό και επαγγελματικό επίπεδο. Ωστόσο, υπάρχει και η μερίδα όσων θεωρούν πως η ονομασία δεν έχει τόση ουσία, αλλά εκείνο που έχει σημασία είναι η σωστή διάγνωση και η μετέπειτα παροχή υποστήριξης. Και στο σημείο αυτό, όμως, κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει πως η αντίστοιχη ονομασία με όλα τα συνακόλουθά της είναι πιθανό να επηρεάσει αντίστοιχα τη διαδικασία της διάγνωσης (Παντελιάδου και συν., 2007).

1.2 Ορισμός Αμερικανικής Εταιρείας Νοητικής και Αναπτυξιακής Υστέρησης

Το 1992 η Αμερικάνικη Εταιρεία για τη Νοητική Υστέρηση προχώρησε σε ένα νέο ορισμό ο οποίος απομακρύνεται από τις ελλείψεις σε νοητικό επίπεδο του ατόμου, και ο οποίος δίνει έμφαση στην περιγραφή της λειτουργικότητάς του και της παρέμβασης που χρειάζεται προκειμένου να βελτιωθεί. Ουσιαστικά, με το νέο αυτό βήμα (το οποίο σηματοδότησε και την αλλαγή του ονόματος από Νοητική Καθυστέρηση σε Νοητική Υστέρηση) η Νοητική Υστέρηση δε θεωρείται πια εγγενές στοιχείο και μόνιμο χαρακτηριστικό, αλλά μπορεί να τροποποιηθεί, να εξελιχτεί και να βελτιωθεί στον χρόνο. Ο Luckasson et al δίνουν τον εξής ορισμό: «Νοητική υστέρηση είναι μια αναπηρία που χαρακτηρίζεται από σημαντικούς περιορισμούς τόσο στη νοητική λειτουργία όσο και στην προσαρμοστική συμπεριφορά, όπως εκδηλώνονται στις εννοιολογικές, κοινωνικές και πρακτικές προσαρμοστικές δεξιότητες. Η αναπηρία αυτή εμφανίζεται πριν την ηλικία των 18 ετών.»

Ο ορισμός αυτός θέτει τη Νοητική Υστέρηση σε ένα άλλο, διαφορετικό πρίσμα. Εκείνο που έχει σημασία είναι όχι οι δυσκολίες του ατόμου αλλά η δυνατότητα για υποστήριξη που μπορεί να λάβει και η οποία σε μακροπρόθεσμο επίπεδο θα του παράσχει βελτίωση. Πρόκειται για μια δυναμική διαδικασία και όχι μια στάσιμη κατάσταση. Το πλαίσιο και τα χαρακτηριστικά του διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή.

Το αντίστοιχο θεωρητικό μοντέλο που συνοδεύει τον προαναφερθέντα ορισμό εμπλέκει τις νοητικές ικανότητες, την προσαρμοστική συμπεριφορά, τη συμμετοχή, τις αλληλεπιδράσεις και τους κοινωνικούς ρόλους, την υγεία και το πλαίσιο σε σχέση με τις υποστηρίξεις που παρέχονται στα άτομα με δυσκολίες. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα τη λειτουργικότητα του ατόμου. Όπως φαίνεται, αυτή δεν εξαρτάται μόνο από το νοητικό δυναμικό, αλλά από μία συστάδα παραγόντων κάθε ένας από τους οποίους ασκεί διαφορετική αλλά καιρία επίδραση (Παντελιάδου και συν., 2007).

Ο παρών ορισμός, όπως σχεδόν κάθε θεωρία στη βιβλιογραφική και επιστημονική έρευνα, έχει γνωρίσει αρκετούς προβληματισμούς. Πολλοί επισημαίνουν πως ο έλεγχος του Δείκτη Νοημοσύνης δεν πρέπει να χάσει τη θέση του, γιατί αποτελεί το πιο έγκυρο κριτήριο και πως σε αντίθεση, η προσαρμοστική συμπεριφορά δεν μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια. Επιπροσθέτως, επισημαίνουν αρκετοί πως τα επίπεδα της αναγκαίας ανά περίπτωση υποστήριξης παραμένουν πολύ υποκειμενικά, αλλά πως

ακόμα κι αν χρησιμοποιηθούν, στην ουσία αντικαθιστούν απλώς την προγενέστερη ονομασία. Συγκεκριμένα: η διακοπτόμενη, η περιορισμένη, η εκτεταμένη και η διάχυτη υποστήριξη αντιστοιχούν στην ήπια, μέτρια, σοβαρή και βαριά Νοητική Υστέρηση του ατόμου. Η διακοπτόμενη υποστήριξη ακολουθεί το μοτίβο «ανάλογα με την ανάγκη» (Heward, 2011) και αφορά ανά διαστήματα ή βραχυπρόθεσμη υποστήριξη σε μεταβατικές κυρίως περιόδους (π.χ. απώλεια ενός προσώπου, κ.λπ.). Σχετικά με την εντατικότητα της αυτή μπορεί να ποικίλει από υψηλή μέχρι και χαμηλή.

2. Διαδίκτυο και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης στον τυπικό πληθυσμό

2.1 Διαδίκτυο και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει καταστήσει το διαδίκτυο ως αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινότητας όλων των ανθρώπων και ειδικότερα των εφήβων. Επίσης, εμφανής και αξιοσημείωτη είναι η χρήση του διαδικτύου ως ενός σπουδαίου εργαλείου στην σχολική εκπαιδευτική διαδικασία των εφήβων. Η ενασχόληση με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, τις νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο μπορούν να προσφέρουν πολλές δυνατότητες μάθησης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας (Τζαβέλα και συν., 2014).

Κοινωνικά δίκτυα ή ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης είναι διαδικτυακές κοινότητες που επιτρέπουν κοινωνική αλληλεπίδραση ανάμεσα στους χρήστες τους, μέσω υπολογιστή και σε απευθείας σύνδεση. Τα πρώτα δίκτυα παρουσιάστηκαν πριν μόλις 15 χρόνια και μέχρι σήμερα έχουν προσελκύσει πάνω από μισό δις χρήστες και έχουν γίνει αναπόσπαστο μέρος της νεανικής κουλτούρας. Η κοινωνική δικτύωση έχει διεισδύσει στο εφηβικό κοινωνικό προσκήνιο και έχει γίνει καθημερινή κοινωνική πρακτική (Τζαβέλα και συν., 2014).

Στην Ευρώπη, σύμφωνα με έρευνες (Livingstone et al., 2011), έχουν δικό τους προφίλ στο διαδίκτυο το 59% των εφήβων, με ποσοστό 58% για τα αγόρια και 60% για τα κορίτσια. Η δημοτικότητα των δικτύων είναι παρόμοια και στην Ελλάδα όπου η έρευνα EU Kids Online έδειξε ότι το 54% των παιδιών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο έχουν προφίλ κοινωνικής δικτύωσης. Επίσης, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα κοινωνικά δίκτυα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι έφηβοι και εκτός διαδικτύου (Σιώμος, 2008).

Οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν στους εφήβους πολλαπλότητα λειτουργιών, όπως η αποστολή προσωπικών μηνυμάτων, η άμεση συνομιλία, η δημοσίευση προτιμήσεων, η ανάρτηση προσκλήσεων σε εκδηλώσεις, η δημιουργία ανοικτού προφίλ σε άλλους χρήστες ή ανοικτού με περιορισμούς, η διασύνδεση και η περιήγηση στο προφίλ των συνδεδεμένων με αυτούς χρηστών. Κυρίως στρέφονται στο Facebook, στο οποίο βρίσκονται περισσότεροι από 500.000 άτομα ως εγγεγραμμένοι χρήστες (Chadwick et al., 2013).

Το Facebook είναι διεθνώς και για όλες τις ηλικίες το κορυφαίο σε δημοτικότητα κοινωνικό δίκτυο και στην Ελλάδα αποτελεί την πλατφόρμα επιλογής για το 9%

όσων κάνουν χρήση κοινωνικών δικτύων. Η επιλογή του περιεχομένου κάθε προφίλ σχετίζεται με τις ατομικές προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα και τις συνήθειες του χρήστη, ενώ η δημιουργία και η διατήρηση του ατομικού προφίλ είναι αγαπημένη δραστηριότητα τόσο για τους εφήβους όσο και για τους ενήλικες. Η φωτογραφία προφίλ είναι ένα από τα σημαντικότερα μέσα αυτό-παρουσίασης, ενώ η ορατότητα του προφίλ αφορά στον καθορισμό του κοινού που ανοίγει ο χρήστης το προφίλ, τις δημοσιεύσεις του και το απόρρητο των πληροφοριών που δημοσιεύει. Στην Ελλάδα το 7% των παιδιών 9-16 ετών έχουν ρυθμίσει ως δημόσιο το προφίλ τους, ενώ το 12% εμφανίζουν τη διεύθυνση ή το τηλέφωνό τους (Τζαβέλα & Τσίτσικα, 2014).

Τα κοινωνικά δίκτυα συνδέουν τα μέλη τους μέσω δικτύων φίλων. Η διαχείριση της λίστας φίλων, ο απόλυτος αριθμός της οποίας εμφανίζεται δημοσίως σε αντίστοιχο πεδίο του προφίλ, αποτελεί συνεχή και συνήθη δραστηριότητα των εφήβων. Είναι γενική πεποίθηση ότι ο μεγάλος αριθμός φίλων σε ένα προφίλ δείχνει κοινωνική ελκυστικότητα και αποτελεί δελεαστικό χαρακτηριστικό. Ωστόσο, ο πολύ μεγάλος αριθμός φίλων θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των ανηλίκων, διότι κάνει ορατά τα προσωπικά τους δεδομένα σε μεγάλο αριθμό χρηστών και δη αγνώστων. Οι Έλληνες έφηβοι κατέλαβαν μια από τις πρώτες θέσεις αναφορικά με τον αριθμό φίλων ανά χρήστη, ενώ το 20% ηλικίας 9-16 ετών δήλωσαν ότι έχουν περισσότερους από 300 φίλους. Ο τρόπος με τον οποίο εκφράζονται και επικοινωνούν οι σημερινοί έφηβοι έχει αλλάξει δραστικά. Το διαδίκτυο έχει επανακαθορίσει τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία τα άτομα εκφράζουν τις αναπτυξιακές ανησυχίες τους. Η αποδοχή από τους συνομήλικους, η αυτό-αξιολόγηση του εαυτού και η διαπραγμάτευση της ατομικής ταυτότητας εκφράζονται στο περιβάλλον των κοινωνικών δικτύων, τα οποία αποτελούν τη νέα πραγματικότητα κοινωνικής αλληλεπίδρασης και το νέο πλαίσιο για την εφηβική ανάπτυξη (Τζαβέλα & Τσίτσικα, 2014).

Η έμφυτη ανάγκη επικοινωνίας του ατόμου με τους ομοίους του εκπληρώνεται μέσω της χρήσης των κοινωνικών δικτύων, τα οποία μειώνουν τα πρακτικά εμπόδια (απόσταση, κόστος) και τις διαπροσωπικές δυσκολίες (εσωστρέφεια, συστολή, σωματικές δυσμορφίες) διευκολύνοντας έτσι την ανάγκη επικοινωνίας. Επίσης η απουσία εξουσίας και η έλλειψη γονικού ελέγχου αποτελεί ένα επιπλέον ελκυστικό για τους εφήβους χαρακτηριστικό των κοινωνικών δικτύων και μια ευκαιρία να εκπληρώσουν την ανάγκη για ανεξαρτησία. Υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι τα κοινωνικά δίκτυα παρέχουν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της προσωπικής

ταυτότητας των εφήβων αλλά και πεδίο άσκησης των κοινωνικών δεξιοτήτων. Η διαδικτυακή επικοινωνία προσφέρει ευκαιρίες στους έφηβους χρήστες, ενώ επιφέρει και ορισμένους κινδύνους. Βασική προτεραιότητα θα πρέπει να αποτελεί η σωστή χρήση των κοινωνικών δικτύων με επίγνωση των δικλίδων ασφαλείας και διαφύλαξης του απορρήτου προσωπικών στοιχείων. Επιπλέον, εξίσου σημαντική θα πρέπει να είναι και η γονική διαμεσολάβηση η οποία θα οριοθετεί τον τρόπο χρήσης των δικτύων ανάλογα με την αναπτυξιακή φάση και της ατομικές ανάγκες του εφήβου (Τζαβέλα & Τσίτσικα, 2014).

2.2 Υπερβολική χρήση και εθισμός στο διαδίκτυο

Στην προσπάθεια ορισμού της υπερβολικής χρήσης του διαδικτύου διάφορες ονομασίες χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή του παθολογικού φαινομένου. Ωστόσο, σήμερα, η διαταραχή και όρος «εθισμός» δεν εντάσσονται στα κλινικά κριτήρια ή στη διαγνωστική ορολογία του Ψυχιατρικού Ταξινομικού Συστήματος (DSM). Η διαταραχή εθισμού στο διαδίκτυο (IAD) πρωτοαναφέρθηκε από έναν ψυχίατρο της Νέας Υόρκης, τον Ivan Goldberg (1996). Η παθολογική χρήση του διαδικτύου (PIU) ορίστηκε από τη Young (1998) βασιζόμενη σε κοινά χαρακτηριστικά με το παθολογικό παιχνίδι και ενισχύθηκε από τον Davis (2001).

Ο εθισμός στο διαδίκτυο αποτελεί μια κατάσταση, που προκαλεί σημαντική έκπτωση στην κοινωνική και επαγγελματική ή ακαδημαϊκή λειτουργικότητα του ατόμου. Η πρώτη χώρα που επίσημα αναγνώρισε τη διαταραχή είναι η Κίνα το Νοέμβριο του 2008 (Μυλωνάς, 2009). Ακόμη, αναγνωρίζεται και στη Ν. Κορέα και την Ταϊβάν. Στην Κίνα, επίσης, ο εθισμός στο διαδίκτυο αφορά το 13,7% των κινέζων εφήβων (10 εκ. περίπου) και ξεκίνησε η εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου με περιορισμό της χρήσης των ηλεκτρονικών παιχνιδιών σε τρεις ώρες την ημέρα στα ίντερνετ καφέ (Block, 2008). Συνηθέστερη ορολογία εκτός από τη διαταραχή του εθισμού στο διαδίκτυο («Internet Addiction Disorder-IAD») (Goldberg, 1996) και τον εθισμό στο διαδίκτυο «Internet Addiction» (Chou & Hsiao, 2000) είναι επίσης οι «Internet Dependency» (εξάρτηση από το διαδίκτυο) (Scherer, 1997), «Pathological Internet Use» (Παθολογική χρήση του διαδικτύου) (Davis, 2001), «Problematic Internet Use» (Προβληματική χρήση του διαδικτύου), «Excessive Internet Use» (Υπερβολική χρήση του διαδικτύου) και «Compulsive Internet Use» (Καταναγκαστική χρήση του διαδικτύου) (Widyanto & Griffiths, 2006). Οι

περισσότεροι ερευνητές στον τομέα εξαρτήσεων τείνουν να θεωρούν τον «Εθισμό στο Διαδίκτυο» μια διαταραχή που εμπεριέχει ανοχή, συμπτώματα απομόνωσης, συναισθηματικές διαταραχές, περιορισμό ή διακοπή των κοινωνικών σχέσεων και υποστηρίζουν πως όλοι οι τύποι συμπεριφορικού εθισμού σε δραστηριότητες θα πρέπει να βρίσκονται κάτω από μια «ομπρέλα» συμπεριφορικών εθισμών, καθώς η ανάπτυξη μιας νέας ψυχικής διαταραχής εκ του μηδενός σημαίνει αυτόματη ανάπτυξη εξειδικευμένων μεθόδων καταπολέμησης της. Σίγουρα η παραπάνω θέση είναι βάσιμη καθώς στην εποχή της ευρείας χρήσης των νέων τεχνολογιών είναι αναμενόμενο πως πάρα πολλά άτομα ασχολούνται πολλές ώρες με το διαδίκτυο, είτε αναγκαστικά λόγω της φύσης της δουλειάς τους, είτε από χόμπι (Winsler et al., 2005).

Ο όρος περιγράφει εκείνους που ξοδεύουν τεράστιες ποσότητες χρόνου συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο εις βάρος και υποβιβάζοντας άλλους τομείς της ζωής τους. Οι δραστηριότητες καλύπτουν τομείς όπως: οι σχέσεις, η οικονομική διαχείριση, η αναζήτηση πληροφοριών, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, οι σεξουαλικές επαφές. Ο εθισμός στο διαδίκτυο δεν αναγνωρίζεται ακόμα ως διαγνωστική κατηγορία και ιδιαίτερα η νοσολογική ασάφεια που περιβάλλει το φαινόμενο, το οποίο έχει ποικιλοτρόπως αναγνωριστεί ως εθισμός και διαταραχή ώθησης-ελέγχου, συγκλίνει στην άποψη αυτή. Πρόσφατες έρευνες τείνουν να προσδιορίσουν τον εθισμό στο διαδίκτυο ως χρήση του διαδικτύου για περισσότερες από 38 ώρες εβδομαδιαίως (Young, 2009).

Ωστόσο, ο εθισμός από το διαδίκτυο δεν πρέπει να συγχέεται με την προβληματική χρήση του. Το άτομο που κάνει προβληματική χρήση του διαδικτύου, σκέφτεται συνεχώς το παιχνίδι, ακόμη κι αν δεν είναι μπροστά στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του. Διαθέτει ολοένα και περισσότερο χρόνο στην παραμονή του σε σύνδεση, αδυνατώντας να διαχειριστεί αυτόν το χρόνο και αυξάνοντάς τον συνεχώς. Και είναι επόμενο ότι οι δυσάρεστες συνέπειες της προβληματικής χρήσης του διαδικτύου πολλαπλασιάζονται, όσο γίνεται πιο προβληματική και εντείνεται. Από τη στιγμή, όμως, που ο χρήστης εγκαταλείπει κάθε αθλητική δραστηριότητα και τις φιλικές συναναστροφές, παραμένει αμέτοχος στην οικογενειακή ζωή, απουσιάζει από το σχολείο –εφόσον είναι μαθητής– πολύ και αδικαιολόγητα, από τη στιγμή που είναι θλιμμένος, δύσθυμος και επιθετικός, ειδικά προς τους γονείς του, όταν μένει εκτός σύνδεσης, από τη στιγμή που δεν ελέγχει πια τη χρήση του Internet, αδυνατώντας να

πάψει να παίζει διαδικτυακά παιχνίδια, από εκείνη τη στιγμή έχει μπει στο πεδίο της εξάρτησης (Μάτσα, 2009).

3. Χρήση του Διαδικτύου από άτομα με Νοητική Υστέρηση

3.1 Η χρήση του Διαδικτύου από άτομα με ελαφρά και μέτρια Νοητική Υστέρηση

Τα επιτεύγματα της ηλεκτρονικής τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων υπολογιστών, κινητών τηλεφώνων καθώς επίσης και του διαδικτύου, έχουν μεγάλη απήχηση στα άτομα με ελαφριά και μέτρια νοητική υστέρηση, ελάχιστη έρευνα όμως έχει διεξαχθεί, για να διερευνήσει τα πρότυπα χρήσης (Carey, Friedman, Bryen, 2005, Chadwick et al., 2013, Normand & Sallafranque-St-Louis 2016) και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που ελλοχεύει η χρήση του διαδικτύου σε αυτόν τον πληθυσμό.

Τα άτομα με νοητική υστέρηση παρουσιάζουν μειωμένες δεξιότητες ως προς την χρήση των λειτουργιών των ηλεκτρονικών τεχνολογιών (Butcher et al. 2012, Carey, Friedman and Bryen, 2005) και σε συνδυασμό με την κακή γνώση και κρίση, ενδέχεται να παρουσιάσουν συμπεριφορές υψηλού κινδύνου στο Διαδίκτυο (Buijs P et al., 2016) καθώς επίσης να πέσουν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης, οικονομικής εκμετάλλευσης και γενικά να αποτελούν στόχο εκφοβισμού στο διαδίκτυο (Buijs P et al., 2016, Normand & Sallafranque-St-Louis 2016) .

Έχει αποδειχθεί, ότι ο πιο ευάλωτος και επιρρεπής πληθυσμός στην κατάχρηση που μπορεί, να οδηγήσει ακόμα και στον εθισμό του διαδικτύου είναι οι έφηβοι (Siomos 2008, Tsitsika 2013). Στην πραγματικότητα σχεδόν όλοι οι έφηβοι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο περισσότερο από 2 ώρες εβδομαδιαίως (Normand & Sallafranque-St-Louis 2016), ενώ το 80% των εφήβων στην Ευρώπη το χρησιμοποιούν καθημερινά (Livingstone S et al., 2011). Η πλειοψηφία τους χρησιμοποιεί το ίντερνετ, για σκοπούς επικοινωνίας και ψυχαγωγίας. Μελέτες υποστηρίζουν ότι οι έφηβοι με ήπια και μέτρια νοητική υστέρηση στο σύνολο τους λειτουργούν και εμφανίζουν παρόμοιες συμπεριφορές με τους συνομηλίκους τους, που δεν έχουν νοητική αναπηρία (Douma, Dekker et al. 2006). Έτσι λοιπόν και στην υπέρμετρη χρήση του διαδικτύου οι άνθρωποι με νοητική υστέρηση, μπορεί να παρουσιάσουν προβλήματα συμπεριφοράς αντίστοιχα, δυστυχώς όμως δεν έχουν γίνει ανάλογες έρευνες, που να καταγράφουν αυτές τις προβληματικές συμπεριφορές από αυτήν την ιδιαίτερη πληθυσμιακή ομάδα (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Ένα δείγμα από 114 φοιτητές στην ειδική αγωγή με δείκτη IQ που κυμαινόταν από 52 έως 85, έδειξε ότι το 97% είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο, από το σπίτι του και το 41% είχε έναν υπολογιστή στο δικό του υπνοδωμάτιο. Οι περισσότεροι το χρησιμοποιούν για να κάνουν λήψη μουσικής ή παιχνιδιών, το 43% έστειλε ή λάμβανε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, 27% δημοσίευε προσωπικές πληροφορίες και το 24% συνομιλούσε στο διαδίκτυο (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016). Στοιχεία από τις ελάχιστες έρευνες, που υπάρχουν, υποδηλώνουν ότι τα άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, ότι είναι οι συχνότεροι χρήστες του διαδικτύου (Chadwick., Wesson & Fullwood, 2013).

Σύμφωνα με την Εθνική Έρευνα για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο το 2010 στις Ηνωμένες Πολιτείες τα παιδιά ηλικίας 10-17 ετών που λαμβάνουν ειδικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο σχολείο, χρησιμοποιούν το διαδίκτυο λιγότερο σε σχέση με τους συνομηλίκους τους που δεν λαμβάνουν αυτές τις υπηρεσίες. Οι νέοι που πηγαίνουν σε ειδικά σχολεία, στο υποσύνολό τους είναι πιθανόν (14%), να αναφέρουν περιστατικά, όπως σεξουαλική παρενόχληση στον κυβερνοχώρο σε σχέση με άλλους νέους (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Οι ψυχικές ανάγκες παιδιών και εφήβων με νοητική υστέρηση είναι πολλαπλές, πολύπλοκες και επίμονες (Kolaitis, 2008). Για τους περισσότερους νέους στον γενικό πληθυσμό, η μετάβαση στην ενήλικη ζωή χαρακτηρίζεται από ανεξαρτησία και μείωση του γονικού ελέγχου, όμως δεν ισχύει το ίδιο για τους νέους με νοητική υστέρηση που χρειάζονται υποστήριξη καθ' όλη την διάρκεια της ζωής τους (Brien O., 2006) από τους γονείς και κηδεμόνες ή τους φροντιστές. Αυτό έγκειται στο γεγονός, ότι οι άνθρωποι με νοητική υστέρηση (πέρα από τις κινητικές δυσλειτουργίες, που μπορεί να έχουν και να δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την καθημερινότητα τους), αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση των συναισθημάτων (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016) και δεν δύναται να ερμηνεύσουν τις θετικές από τις αρνητικές προθέσεις άλλων ανθρώπων, δεν έχουν την ικανότητα δηλαδή, να προβλέψουν και να πάρουν μέτρα για να προστατέψουν τον ίδιο τους τον εαυτό, από κακόβουλες ενέργειες και απαράδεχτες συμπεριφορές ειδικών ανθρώπων.

Μελέτες δείχνουν ότι αυτός ο πληθυσμός παρουσιάζει προβλήματα συμπεριφοράς σε σχέση με τους συνομηλίκους, που δεν έχουν διανοητική αναπηρία (Kolaitis, 2008). Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι αυτά τα χαρακτηριστικά θα μπορούσαν, να αυξήσουν την ευαισθησία τους στον κυβερνοχώρο, σε σύγκριση με το γενικό πληθυσμό (Normand & Sallafranque-St-Louis 2016).

Οι έφηβοι και οι ενήλικες με νοητική υστέρηση, καθώς επίσης και οι φροντιστές τους, ενδέχεται να έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των τρωτών σημείων, όπως η σεξουαλική παρενόχληση και η οικονομική εκμετάλλευση στην πραγματική ζωή παρά στον κίνδυνο ανάλογων περιπτώσεων που κρύβονται στον διαδικτυακό κόσμο (Buijs P et al., 2016). Οι νέοι που παρενοχλούνται επανειλημμένα στο διαδίκτυο, τείνουν να έχουν λιγότερη γονική υποστήριξη (Rosen et al., 2008) κάτι που καθιστά αυτόνομο, πως η γονική υποστήριξη θα μπορούσε να αποτελέσει προστατευτικό παράγοντα.

Μελλοντικές έρευνες πρέπει να επικεντρωθούν στους κινδύνους του διαδικτυακού κόσμου και να εφαρμοστούν και να αξιολογηθούν προγράμματα ασφάλειας στο Διαδίκτυο για αυτήν την ιδιαίτερη πληθυσμιακή ομάδα. ((Buijs P et al., 2016, Carey, Friedman and Bryen, 2005, Chadwick D., Wesson C & Fullwood C. 2013, Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Οι μελέτες επίσης, θα πρέπει να εστιάσουν την προσοχή τους σε προβλήματα συμπεριφοράς, που μπορεί να αναπτύξουν και να εκδηλώσουν από την χρήση του διαδικτύου τα άτομα με νοητική υστέρηση και αν αυτές επιφέρουν απομόνωση, εσωστρέφεια και αν μπορούν να οδηγήσουν ακόμα και στην κατάθλιψη.

Ανεξάρτητες μελέτες εκτιμούν ότι το 26% με 44% των ατόμων με νοητική υστέρηση παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Οι αρνητικές εμπειρίες που αποκομίζουν οι άνθρωποι με νοητική υστέρηση από την απόρριψη της κοινωνίας και των μελών της, όπως περιθωριοποίηση, στιγματισμό, άνισες ευκαιρίες ζωής, μειωμένες ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής αποκατάστασης κ.ο.κ. (Chadwick D., Wesson C. & Fullwood C., 2013) , ενισχύουν την μεγαλύτερη επικράτηση της κατάθλιψης σε αυτόν τον πληθυσμό (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Αυτή η περιθωριοποίηση θα μπορούσε, να οδηγήσει τα άτομα να στραφούν ακόμα περισσότερο στο διαδίκτυο και στην αναζήτηση επικοινωνίας με άγνωστους ανθρώπους, που τους πείθουν ότι τους είναι αρεστοί, άρα αποδεκτοί και θέλουν να γίνουν φίλοι τους μεγιστοποιώντας ακόμα περισσότερο τον κίνδυνο να πέσουν θύματα. (Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016).

Προφανώς, καθίσταται άμεση η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος, για να τεκμηριωθεί η χρήση του Διαδικτύου από άτομα με νοητική υστέρηση όλων των ηλικιών. Στο παρακάτω κεφάλαιο που ακολουθεί διερευνάται η διείσδυση του διαδικτύου από άτομα με ελαφριά και μέτρια νοητική υστέρηση.

Μέρος Β΄

4. Μεθοδολογία

4.1 Σκοπός της Έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελέτησε την χρήση του διαδικτύου σε ανθρώπους με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, για να διερευνήσει την διείσδυση του διαδικτύου στην καθημερινότητα αυτών των ανθρώπων και κατά πόσο μπορεί η χρήση του διαδικτύου να επηρεάσει τις ζωές τους και σε τι βαθμό.

Ο κύριος ερευνητικός στόχος επομένως είναι να εξεταστεί ο βαθμός του εθισμού στο διαδίκτυο των ατόμων με νοητική υστέρηση. Αν αυτός ο βαθμός διαφέρει στα άτομα χωρίς νοητική υστέρηση και διαφοροποιείται στα άτομα με νοητική υστέρηση σύμφωνα με την νοητική τους κατάσταση.

Στην παρούσα έρευνα, η μέθοδος, η οποία επιλέχθηκε για να προσεγγισθούν τα ερευνητικά ερωτήματα είναι η ποσοτική έρευνα, η οποία διακρίνεται για την αναζήτηση εμπειρικών γενικεύσεων και κανονικοτήτων, καθώς και για τον έλεγχο αιτιωδών θεωρητικών υποθέσεων. Η ποσοτική μέθοδος εφαρμόζεται, όταν αποσκοπούμε να ελέγξουμε τις θεωρητικές υποθέσεις με το φαινόμενο που μελετάμε.

Η τυποποίηση των στοιχείων που συλλέγονται, η δυνατότητα προσέγγισης όσο το δυνατόν μεγαλύτερου και αντιπροσωπευτικότερου πλήθους δείγματος και η επιδεκτικότητα των στοιχείων σε στατιστικές μεθόδους ανάλυσης καθιστούν την ποσοτική ως την πιο διαδεδομένη μορφή εμπειρικής έρευνας για τη μελέτη των κοινωνικών φαινομένων. Για να καταλήξει ο ερευνητής σε έγκυρα και επιστημονικά αποτελέσματα δύο είναι τα βασικά ζητήματα που πρέπει να εστιάσει, όπως και έπραξε. Πρώτον, στη συλλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος του υπό μελέτη πληθυσμού, και δεύτερον, στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου για την έρευνα ερωτηματολογίου.

4.2 Δείγμα

Στην παρούσα έρευνα έλαβαν μέρος 60 άτομα. Οι συμμετέχοντες είναι σπουδαστές του Εργαστηρίου Ειδικής Αγωγής «Μαργαρίτα». Η έρευνα άρχισε από τον Μάιο του 2018 και ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 2018. Αφορά άντρες και γυναίκες με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, ηλικίας 14-50 ετών, οι οποίοι συμμετέχουν εθελοντικά (όσοι σπουδαστές επιθυμούν).

Για να εξασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, επιλέχθηκε με τυχαίο τρόπο. Στο δείγμα συμπεριλήφθησαν επίσης τα αδέλφια των παραπάνω 60 ατόμων συμμετεχόντων με νοητική υστέρηση, τα οποία δεν εμφάνιζαν κάποιου είδους υστέρηση. Τα άτομα αυτά αποτελούν την ομάδα ελέγχου για να διαπιστωθεί αν διαφοροποιείται η στάση των ατόμων με νοητική υστέρηση σε σχέση με τα άτομα που δεν εμφανίζουν ως προς τη χρήση διαδικτύου και μέσω κοινωνικής δικτύωσης.

Για την πραγματοποίηση του σκοπού της μελέτης πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα.

4.3 Ερωτηματολόγιο

Η καταγραφή των δεδομένων στην παρούσα έρευνα έγινε με βάση τον προσδιορισμό ποσοτικών μεταβλητών και η συλλογή τους αποφασίστηκε να γίνει με τη χρήση ανώνυμου ερωτηματολογίου. Κύριο μέλημα στον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου ήταν να μην χρειαστεί οι συμμετέχοντες να διαθέσουν πολύ χρόνο για τη συμπλήρωσή του, όπου χρονομετρήθηκε με μέσο όρο στα 15 λεπτά.

Στο δείγμα μοιράστηκαν τα ερωτηματολόγια ώστε να συλλεχθούν τα κοινωνικό-δημογραφικά τους στοιχεία και να γίνει επισκόπηση του βαθμού χρήσης του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και τη μέτρηση του εθισμού στο διαδίκτυο. Ως κύριο εργαλείο μέτρησης χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο Internet Addiction Test (Young 1996), μεταφρασμένο στην ελληνική (Τσίμτσιου et al. 2013).

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελεί ένα αξιόπιστο εργαλείο μέτρησης του εθισμού στο διαδίκτυο, που έχει χρησιμοποιηθεί στον τυπικό πληθυσμό διαφόρων ηλικιών. Έχει κλίμακα διαβάθμισης από το 0 έως 5 (0: Ποτέ, 1: σπάνια, 2: περιστασιακά, 3: συχνά, 4: πολύ συχνά, 5: πάντα). Είναι εύκολο στη χρήση του, εξετάζει 20 ερωτήσεις, όπου

στο τέλος προστίθεται η τελική βαθμολογία. Η μέγιστη βαθμολογία είναι οι 100 μονάδες. Όσο μεγαλύτερη είναι η τελική βαθμολογία τόσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο του εθισμού. Οι συνολικές βαθμολογίες που κυμαίνονται από 0 έως 30 μονάδες θεωρούνται ότι αντικατοπτρίζουν ένα κανονικό επίπεδο χρήσης του Διαδικτύου. Τα αποτελέσματα από 31 έως 49 δείχνουν την παρουσία ενός ήπιου επιπέδου εξάρτησης από το Διαδίκτυο. 50 έως 79 αντικατοπτρίζουν την παρουσία ενός μέτριου επιπέδου και βαθμολογίες από 80 έως 100 υποδηλώνουν σοβαρή εξάρτηση από το Διαδίκτυο. Οι ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας που μελετήθηκαν από τους Widyanto και McMurrin (2004) σύμφωνα με τους οποίους οι ερωτήσεις μελετούν τον βαθμό επίδρασης από την χρήση των υπολογιστών, κατά πόσο δηλαδή επηρεάζει το διαδίκτυο την καθημερινότητα των ατόμων ως προς τις βασικές λειτουργίες του ανθρώπου, όπως ο ύπνος, τον βαθμό επιδράσεις στην επαγγελματική ή ακαδημαϊκή λειτουργικότητα των ατόμων, την απώλεια του ελέγχου και την παραμέληση της κοινωνικής ζωής.

4.4 Ηθική και Δεοντολογία

Είναι αναγκαίο να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων. Άλλωστε, ακολουθείται η νόμιμη πορεία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, καθώς στόχος της εργασίας δεν είναι να θιγούν πρόσωπα ή καταστάσεις. Έτσι, δηλώνεται ρητά ότι διασφαλίζονται τα προσωπικά δεδομένα του δείγματος, καθώς ούτως ή άλλως σημασία για την έρευνα δεν έχει ποιο ονομαστικά πρόσωπο συμμετέχει αλλά οι απόψεις του για το συγκεκριμένο θέμα. Επίσης, ο ερευνητής οφείλει να εξασφαλίσει τη συνειδητή συναίνεση των συμμετεχόντων, πριν προχωρήσει στην έρευνα (Δημητρόπουλος, 2009).

Για την τήρηση των παραπάνω αρχών δόθηκε έγκριση για την διεξαγωγή της έρευνας, τόσο από την επιτροπή Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς και από την επιστημονική επιτροπή του Εργαστηρίου Ειδικής Αγωγής «Μαργαρίτα», χορηγήθηκε τόσο στους γονείς/κηδεμόνες των σπουδαστών, όσο και στους ίδιους τους σπουδαστές σε έντυπη μορφή ενημέρωση για το αντικείμενο της έρευνας και ζητήθηκε η συγκατάθεσή τους.

Το ίδιο ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε στους σπουδαστές του Εργαστηρίου Ειδικής Αγωγής χορηγήθηκε και στα αδέρφια των σπουδαστών, ώστε να υπάρξει σύγκριση των δεδομένων (ομάδα ελέγχου). Τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα και τηρήθηκε εχεμύθεια ως προς τα στοιχεία που θα συλλεχθούν καθώς δεν θα υπάρχει καμία πρόσβαση σε αυτά από κανένα άλλο άτομο.

4.5 Στατιστική Ανάλυση

Οι μέσες τιμές (mean), οι τυπικές αποκλίσεις (Standard Deviation=SD) και οι διάμεσοι (median) και τα ενδοτεταρτημοριακά εύρη (interquartile range) χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των ποσοτικών μεταβλητών. Οι απόλυτες (N) και οι σχετικές (%) συχνότητες χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των ποιοτικών μεταβλητών. Για τη σύγκριση αναλογιών χρησιμοποιήθηκε το Pearson's χ^2 test ή το Fisher's exact test όπου ήταν απαραίτητο. Για τη σύγκριση ποσοτικών μεταβλητών μεταξύ δυο ομάδων χρησιμοποιήθηκε το Student's t-test ή το μη παραμετρικό κριτήριο Mann-Whitney. Για τη σύγκριση μεταξύ των βαθμολογιών στις διάφορες διαστάσεις χρησιμοποιήθηκε το Wilcoxon signed test. Η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης (linear regression analysis) με τη διαδικασία διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise) χρησιμοποιήθηκε για την εύρεση ανεξάρτητων παραγόντων που σχετίζονται με τις διαστάσεις της κλίμακας IAT από την οποία προέκυψαν συντελεστές εξάρτησης (β) και τα τυπικά σφάλματά τους (standard errors=SE). Η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης έγινε με τη χρήση λογαριθμικών μετασχηματισμών. Για την εύρεση ανεξάρτητων παραγόντων που σχετίζονται με την ύπαρξη εξάρτησης (ήπιας ή μέτριας) έγινε ανάλυση λογαριθμικής παλινδρόμησης (logistic regression analysis) με τη διαδικασία διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise) και προέκυψαν σχετικοί λόγοι (Odds ratio) με τα 95% διαστήματα εμπιστοσύνης τους (95% ΔΕ). Τα επίπεδα σημαντικότητας είναι αμφίπλευρα και η στατιστική σημαντικότητα τέθηκε στο 0,05. Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 22.0.

5. Αποτελέσματα

Το δείγμα αποτελείται από 60 σπουδαστές του εργαστηρίου ειδικής αγωγής και τα αδέρφια τους, που αποτελούν την ομάδα ελέγχου.

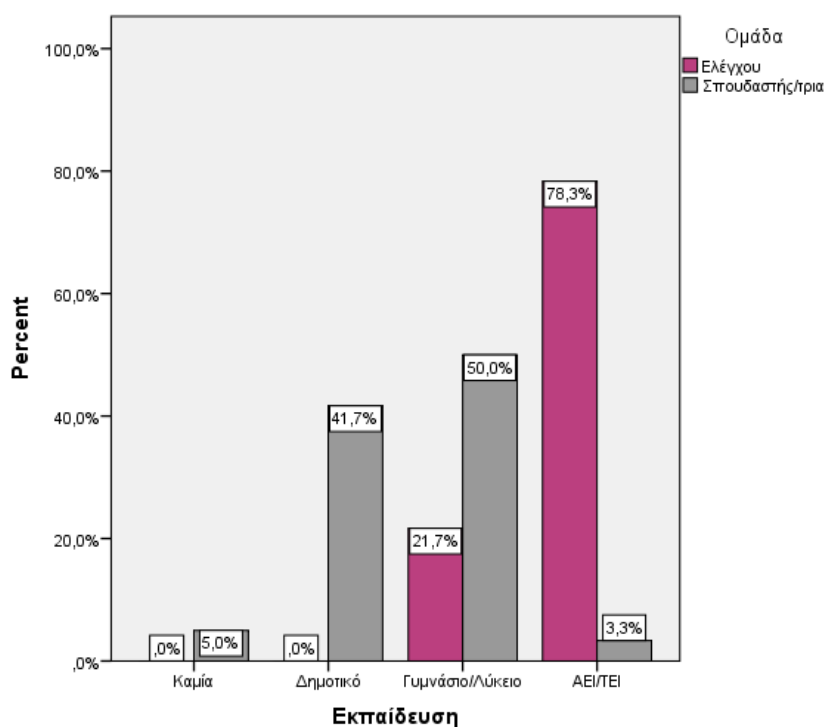
Πίνακας 1. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων και των γονιών τους, ξεχωριστά για κάθε ομάδα.

		Ομάδα				P
		Ελέγχου (N=60)		Σπουδαστής/τρια (N=60)		
		N	%	N	%	
Φύλο	Άντρες	34	56,7	31	51,7	0,583 ⁺
	Γυναίκες	26	43,3	29	48,3	
Ηλικία, μέση τιμή (SD)		33,5 (12,3)		32,7 (11,5)		0,690 [‡]
Εκπαίδευση	Καμία	0	0,0	3	5,0	<0,001 ⁺⁺
	Δημοτικό	0	0,0	25	41,7	
	Γυμνάσιο/Λύκειο	13	21,7	30	50,0	
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	47	78,3	2	3,3	
Ζείτε με ¹	Σύζυγο/ Παιδιά	-	-	1	1,7	-
	Γονείς	-	-	43	71,7	
	Άλλο	-	-	16	26,7	
Κοινωνικοοικονομική κατάσταση	Ανώτερη	2	3,3	2	3,3	1,000 ⁺⁺
	Ανώτερη μέση	17	28,3	17	28,3	
	Μέση	30	50,0	30	50,0	
	Μέση κατώτερη	7	11,7	7	11,7	
	Κατώτερη	4	6,7	4	6,7	
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	Καμία	3	5,0	3	5,0	1,000 ⁺⁺
	Δημοτικό	6	10,0	6	10,0	
	Γυμνάσιο	16	26,7	16	26,7	
	Λύκειο	12	20,0	12	20,0	
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	23	38,3	23	38,3	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Καμία	1	1,7	1	1,7	1,000 ⁺⁺
	Δημοτικό	4	6,7	4	6,7	
	Γυμνάσιο	9	15,0	9	15,0	
	Λύκειο	20	33,3	20	33,3	
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	26	43,3	26	43,3	
Εργασία	Πλήρης απασχόληση	29	48,3	0	0,0	<0,001 ⁺⁺
	Μερική απασχόληση	5	8,3	19	31,7	
	Οικιακά	5	8,3	0	0,0	
	Φοιτητής	11	18,3	0	0,0	
	Άνεργοι	3	5,0	41	68,3	
	Συνταξιούχοι	2	3,3	0	0,0	
	Άλλο	5	8,3	0	0,0	

⁺Pearson's χ^2 test ⁺⁺Fisher's exact test [‡]Student's t-test ¹αφορά μόνο στους σπουδαστές

Το 56,7% της ομάδας ελέγχου και το 51,7% της ομάδας των σπουδαστών ήταν άντρες. Επίσης, η μέση ηλικία των ατόμων της ομάδας ελέγχου ήταν 33,5 έτη (SD=12,3 έτη) και των σπουδαστών ήταν 32,7 έτη (SD=11,5 έτη). Το 71,7% των σπουδαστών έμεναν με τους γονείς τους. Οι δύο ομάδες διέφεραν σημαντικά ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο και την εργασιακή κατάσταση. Συγκεκριμένα, τα άτομα της ομάδας ελέγχου ήταν σημαντικά υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου και σε υψηλότερο ποσοστό εργαζόμενοι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο των σπουδαστών και της ομάδας ελέγχου.

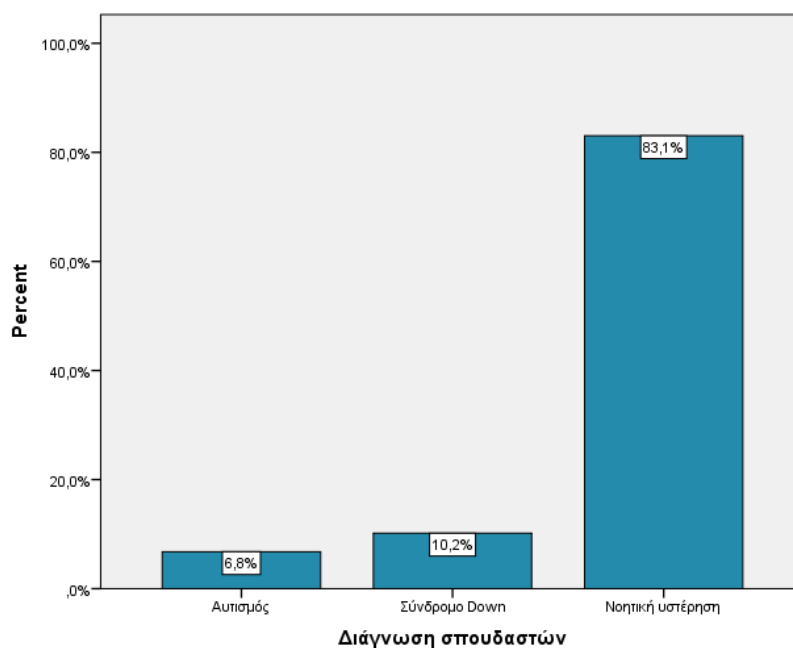

Πίνακας 2. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνεται η διάγνωση και το επίπεδο νοητικής στέρησης των σπουδαστών.

		N	%
Διάγνωση	Αυτισμός	4	6,8
	Σύνδρομο Down	6	10,2
	Νοητική υστέρηση	49	83,1
Επίπεδο Νοητικής Υστέρησης	Δεν διακρίνεται Νοητική Υστέρηση	0	0,0
	Οριακή (IQ 70-75)	0	0,0
	Ήπια (IQ 55-69)	26	43,3
	Μετρίου Βαθμού (IQ 40-54)	34	56,7

Το 83,1% των σπουδαστών είχε νοητική υστέρηση, το 10,2% σύνδρομο Down και το 6,8% αυτισμό. Στην πλειοψηφία των σπουδαστών υπήρχε μετρίου βαθμού νοητική υστέρηση, με το ποσοστό να φτάνει το 56,7%.

Η διάγνωση των σπουδαστών δίνεται στο ακόλουθο γράφημα.

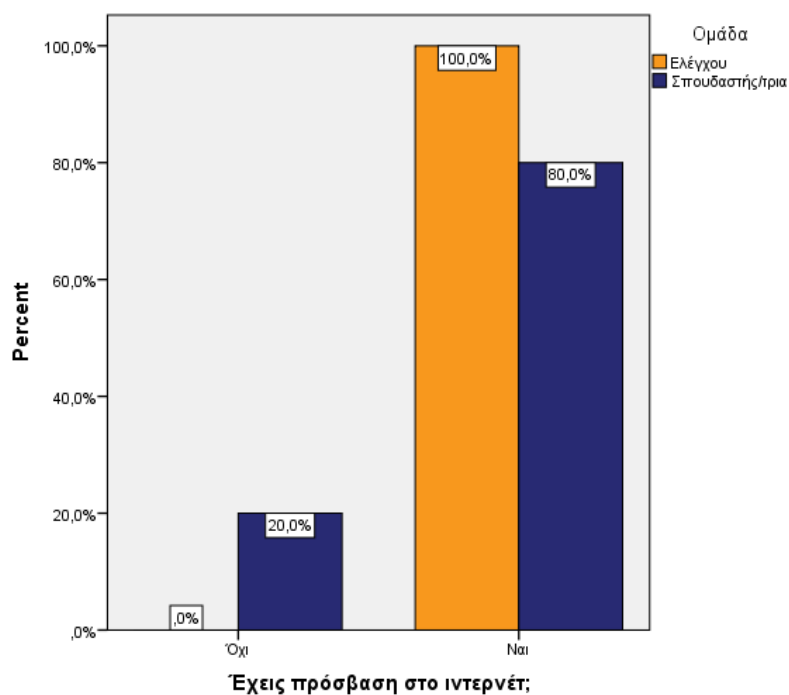
Πίνακας 3. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται στοιχεία που αφορούν στη χρήση υπολογιστή και διαδικτύου από τους σπουδαστές και την ομάδα ελέγχου.

		Ομάδα				P
		Ελέγχου		Σπουδαστής/τρια		
		N	%	N	%	
Έχεις υπολογιστή;	Όχι	3	5,0	3	5,0	1,000 ⁺⁺
	Ναι	57	95,0	57	95,0	
Έχεις πρόσβαση στο ίντερνέτ;	Όχι	0	0,0	12	20,0	<0,001 ⁺
	Ναι	60	100,0	48	80,0	
Συσκευές που χρησιμοποιείς για να συνδεθείς στο ίντερνέτ; ¹	Υπολογιστή	26	43,3	21	43,8	0,045 ⁺
	Κινητό	32	53,3	19	39,6	
	Ταμπλέτα	2	3,3	8	16,7	
Με τι ασχολείσαι κυρίως ¹	Παιχνίδια	9	15,0	12	25,0	0,257 ⁺
	Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης πχ facebook,instagram	24	40,0	13	27,1	
	YouTube	27	45,0	23	47,9	
Είσαι μέλος σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι	7	11,7	24	40,0	<0,001 ⁺
	Ναι	53	88,3	36	60,0	
Ανεβάζεις προσωπικές φωτογραφίες σου σε site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι	15	25,0	29	48,3	0,008 ⁺
	Ναι	45	75,0	31	51,7	
Έχεις συνομιλήσει ποτέ με κάποιον άγνωστο;	Όχι	18	30,0	43	71,7	<0,001 ⁺
	Ναι	42	70,0	17	28,3	
Παίζεις παιχνίδια στο διαδίκτυο;	Όχι	23	38,3	36	60,0	0,018 ⁺
	Ναι	37	61,7	24	40,0	
Πόσες ώρες περίπου ασχολείσαι με αυτά;, μέση τιμή (SD) διάμεσος (ενδ. εύρος)		3,2 (1,2)	3 (2,5 - 4,0)	2,5 (1,6)	3,0 (2,0 - 4,0)	0,034 [‡]
Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;	Όχι	1	1,7	16	26,7	<0,001 ⁺
	Ναι	59	98,3	44	73,3	
Αν ναι	Viber	27	45,8	24	54,5	0,519 ⁺⁺
	WhatsApp	16	27,1	8	18,2	
	Messenger	14	23,7	12	27,3	
	Άλλο	2	3,4	0	0,0	
Συνήθως συνομιλείς με:	Γονείς	0	0,0	6	13,6	<0,001 ⁺⁺
	Αδέρφια	0	0,0	8	18,2	
	Φίλους	55	93,2	25	56,8	
	Άγνωστους	1	1,7	0	0,0	
	Άλλο	3	5,1	5	11,4	

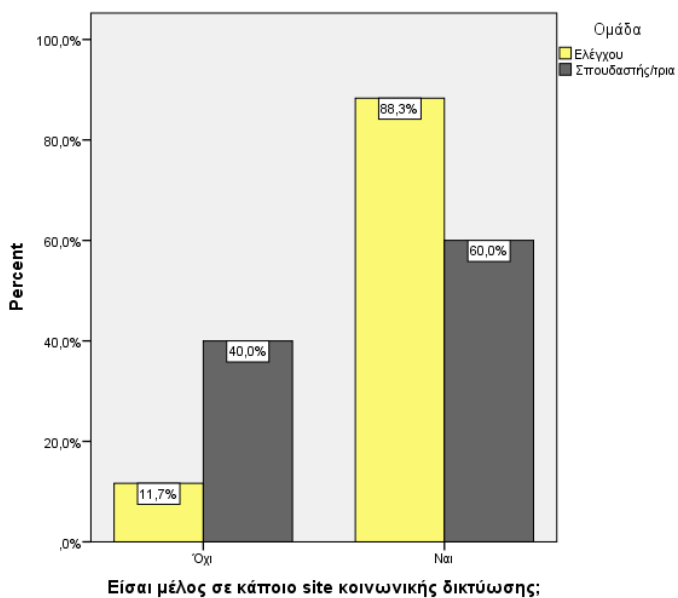
⁺Pearson's χ^2 test ⁺⁺Fisher's exact test [‡]Mann-Whitney test ¹αφορά σε αυτούς που είχαν πρόσβαση στο ίντερνέτ

Το ποσοστό πρόσβασης στο ίντερνετ ήταν σημαντικά χαμηλότερο στην ομάδα των σπουδαστών. Επίσης, οι συσκευές χρήσης για την πρόσβαση στο ίντερνετ διέφεραν σημαντικά μεταξύ των ομάδων, με την ομάδα ελέγχου να χρησιμοποιεί σε υψηλότερο ποσοστό το κινητό σε σύγκριση με την ομάδα των σπουδαστών, ενώ οι σπουδαστές χρησιμοποιούσαν σε υψηλότερο ποσοστό ταμπλέτα για την πρόσβαση στο ίντερνετ σε σύγκριση με τα αδέρφια τους. Το ποσοστό των ατόμων που ήταν μέλη σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης καθώς και το ποσοστό εκείνων που ανεβάζουν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης ήταν σημαντικά υψηλότερα στην ομάδα ελέγχου. Ακόμα, το ποσοστό των ατόμων που είχαν συνομιλήσει με κάποιον άγνωστο ήταν σημαντικά χαμηλότερο στην ομάδα των σπουδαστών όπως και το ποσοστό εκείνων που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο. Οι ώρες που ασχολούνταν με αυτά ήταν σημαντικά λιγότερες στους σπουδαστές. Επιπροσθέτως, οι σπουδαστές χρησιμοποιούσαν κάποια εφαρμογή συνομιλιών σε σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου. Οι εφαρμογές συνομιλίας που χρησιμοποιούσαν ήταν παρόμοιες στις δύο ομάδες, ωστόσο διέφεραν σημαντικά τα άτομα με τα οποία συνομιλούσαν. Συγκεκριμένα, οι σπουδαστές συνομιλούσαν σε υψηλότερα ποσοστά με γονείς και αδέρφια, ενώ σχεδόν όλοι από την ομάδα ελέγχου συνομιλούσαν με φίλους.

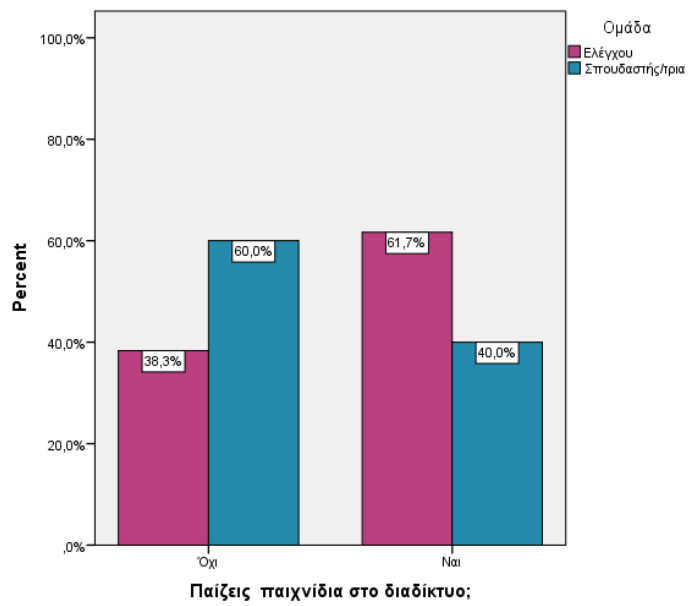
Στο παρακάτω γράφημα δίνονται τα ποσοστά των συμμετεχόντων που είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ, ξεχωριστά για κάθε ομάδα.

Στο παρακάτω γράφημα δίνονται τα ποσοστά των συμμετεχόντων που ήταν μέλη σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης, ξεχωριστά για κάθε ομάδα.

Στο παρακάτω γράφημα δίνονται τα ποσοστά των συμμετεχόντων που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο, ξεχωριστά για κάθε ομάδα.

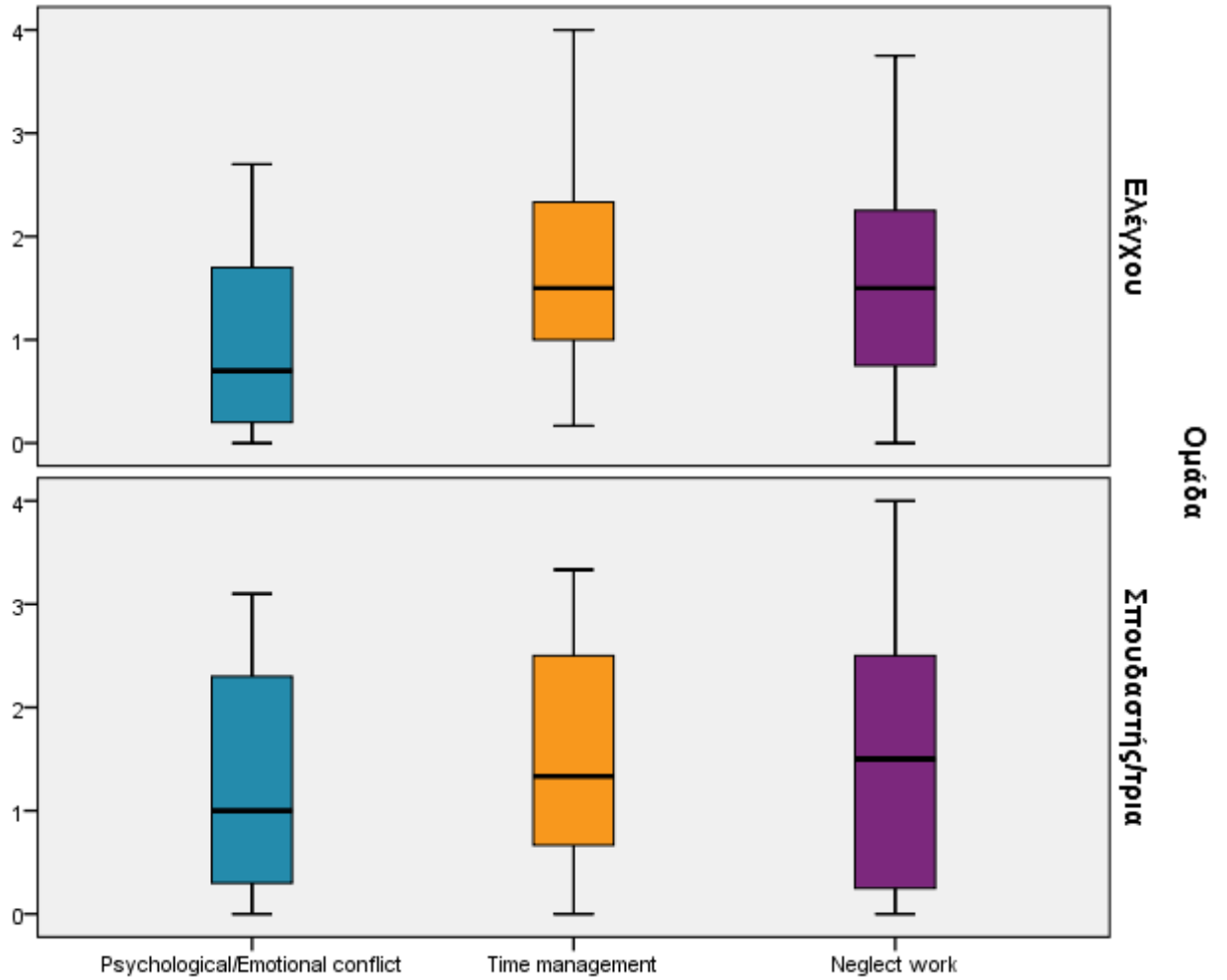
Κλίμακα εξάρτησης από το διαδίκτυο (IAT)

Πίνακας 4. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται οι βαθμολογίες των συμμετεχόντων στις διαστάσεις της κλίμακας εξάρτησης από το διαδίκτυο, ξεχωριστά για τους σπουδαστές και την ομάδα ελέγχου. Υψηλότερες τιμές υποδηλώνουν περισσότερα προβλήματα.

	Ομάδα				P Mann-Whitney test
	Ελέγχου		Σπουδαστής/τρια		
	Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (Ενδ. εύρος)	Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (Ενδ. εύρος)	
Psychological/Emotional conflict	0,97 (0,83)	0,70 (0,20 – 1,70)	1,25 (1,05)	1,00 (0,30 – 2,40)	0,229
Time management	1,81 (1,04)	1,50 (1,00 – 2,33)	1,43 (1,10)	1,33 (0,33 – 2,50)	0,086
Neglect work	1,61 (1,02)	1,50 (0,75 – 2,25)	1,47 (1,20)	1,50 (0,25 – 2,50)	0,407

Δεν διέφεραν σημαντικά οι βαθμολογίες στις διαστάσεις της κλίμακας IAT μεταξύ σπουδαστών και ομάδας ελέγχου. Στην ομάδα ελέγχου, η βαθμολογία στη διάσταση «Psychological/Emotional conflict» ήταν σημαντικά χαμηλότερη σε σύγκριση με τις βαθμολογίες στις διαστάσεις «Time management» ($p < 0,001$) και «Neglect work» ($p < 0,001$). Επίσης, η βαθμολογία στη διάσταση «Time management» ήταν σημαντικά υψηλότερη σε σύγκριση με τη βαθμολογία στη διάσταση «Neglect work» ($p = 0,004$). Στους σπουδαστές, η βαθμολογία στη διάσταση «Psychological/Emotional conflict» ήταν σημαντικά χαμηλότερη σε σύγκριση με τις βαθμολογίες στις διαστάσεις «Time management» ($p < 0,001$) και «Neglect work» ($p < 0,001$), ενώ οι βαθμολογίες των διαστάσεων «Time management» και «Neglect work» ήταν παρόμοιες ($p = 0,648$).

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνονται οι βαθμολογίες των συμμετεχόντων στις διαστάσεις της κλίμακας εξάρτησης από το διαδίκτυο, ξεχωριστά για τους σπουδαστές και την ομάδα ελέγχου.

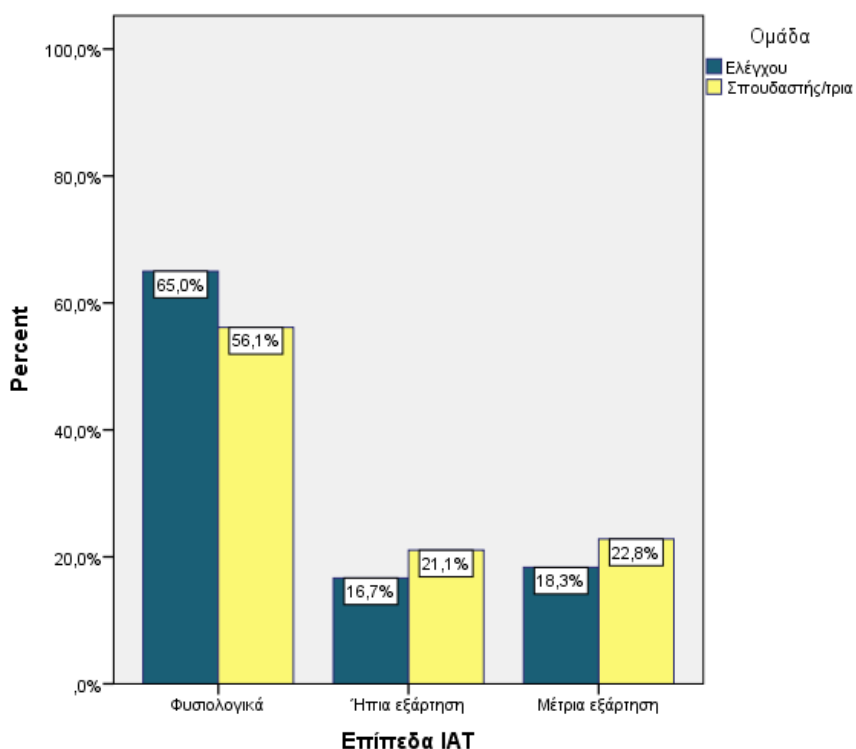

Πίνακας 5. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται τα επίπεδα εξάρτησης από το ίντερνετ των σπουδαστών και των αδερφών τους.

Επίπεδα IAT	Ομάδα				P Pearson's χ^2 test
	Ελέγχου		Σπουδαστής/τρια		
	N	%	N	%	
Φυσιολογικά	39	65,0	32	56,1	0,618
Ήπια εξάρτηση	10	16,7	12	21,1	
Μέτρια εξάρτηση	11	18,3	13	22,8	
Σοβαρή εξάρτηση	0	0,0	0	0,0	

Η πλειοψηφία και των δύο ομάδων είχαν φυσιολογικά επίπεδα εξάρτησης από το ίντερνετ. Το 16,7% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 21,1% των σπουδαστών είχαν ήπια εξάρτηση. Επίσης, το 18,3% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 22,8% των σπουδαστών είχαν μέτρια εξάρτηση, ενώ κανείς δεν είχε σοβαρή εξάρτηση. Τα επίπεδα εξάρτησης ήταν παρόμοια στις δύο ομάδες.

Στο παρακάτω γράφημα δίνονται τα επίπεδα εξάρτησης από το ίντερνετ των σπουδαστών και των αδερφών τους.

Συσχέτιση της ύπαρξης εξάρτησης από το διαδίκτυο στους σπουδαστές ανάλογα με δημογραφικά τους στοιχεία και με στοιχεία που αφορούν στη χρήση του διαδικτύου.

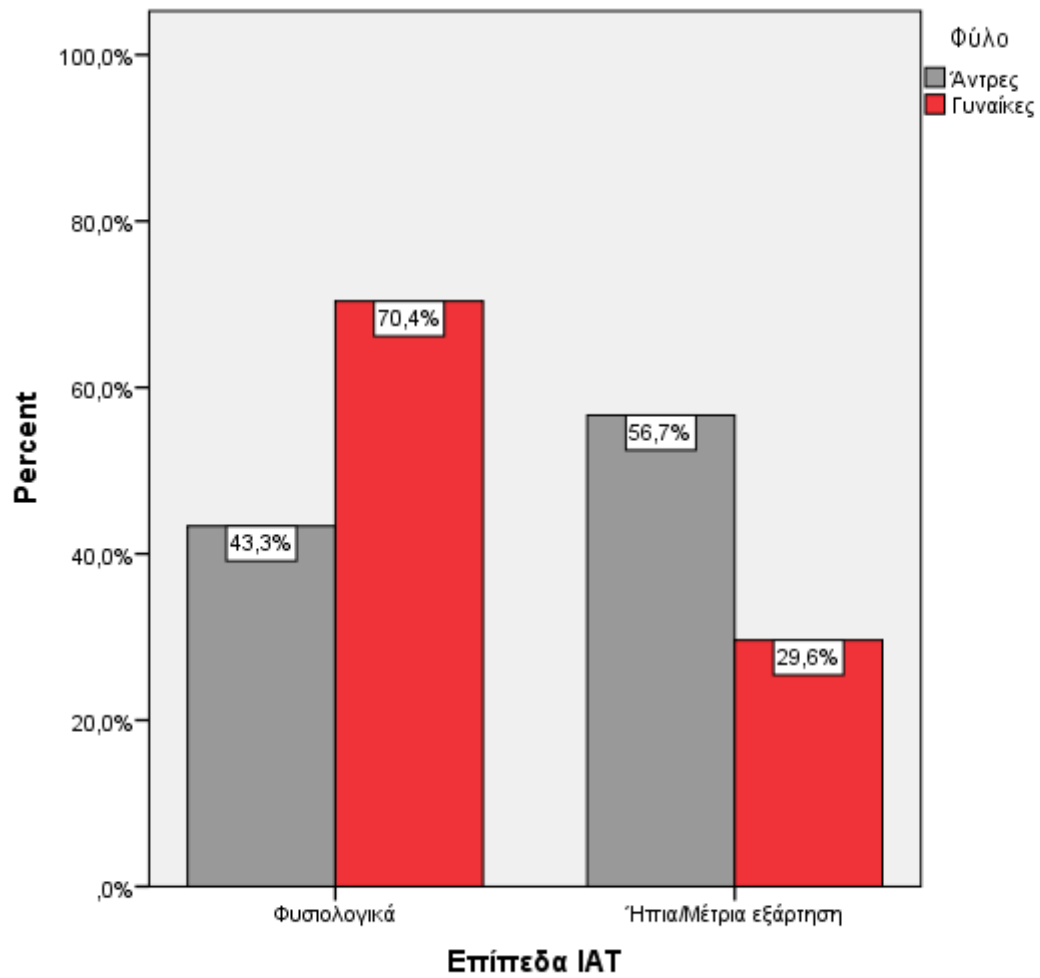
Πίνακας 6. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης (ήπιας/μέτριας) των σπουδαστών από το διαδίκτυο ανάλογα με δημογραφικά στοιχεία τους και με στοιχεία που αφορούν στη νόσο τους.

		Επίπεδα ΙΑΤ				P Pearson's χ^2 test
		Φυσιολογικά		Ήπια/Μέτρια εξάρτηση		
		N	%	N	%	
Φύλο	Άντρες	13	43,3	17	56,7	0,040
	Γυναίκες	19	70,4	8	29,6	
Ηλικία, μέση τιμή (SD)		34,9 (12,2)		29,3 (9,4)		0,063 [‡]
Εκπαίδευση	Καμία/ Δημοτικό	15	57,7	11	42,3	0,829
	Γυμνάσιο/Λύκειο/ΑΕΙ/ΤΕΙ	17	54,8	14	45,2	
Ζείτε με	Σύζυγο/ Παιδιά ή Γονείς	24	55,8	19	44,2	0,931
	Άλλο	8	57,1	6	42,9	
Κοινωνικοοικονομική κατάσταση	Ανώτερη μέση/ Ανώτερη	14	73,7	5	26,3	0,165
	Μέση	14	48,3	15	51,7	
	Κατώτερη/ Μέση κατώτερη	4	44,4	5	55,6	
Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα	Μέχρι Λύκειο	18	52,9	16	47,1	0,554
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	14	60,9	9	39,1	
Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας	Μέχρι Λύκειο	19	61,3	12	38,7	0,392
	ΑΕΙ/ΤΕΙ	13	50,0	13	50,0	
Εργασία	Μερική απασχόληση	12	63,2	7	36,8	0,450
	Άνεργοι	20	52,6	18	47,4	
Διάγνωση	Αυτισμός	0	0,0	3	100,0	0,080 [†]
	Σύνδρομο Down	5	83,3	1	16,7	
	Νοητική υστέρηση	27	56,3	21	43,8	
Επίπεδο Νοητικής Υστέρησης	Δεν διακρίνεται Νοητική Υστέρηση	0	0,0	0	0,0	0,060
	Οριακή (IQ 70-75)	0	0,0	0	0,0	
	Ήπια (IQ 55-69)	10	41,7	14	58,3	
	Μετρίου Βαθμού (IQ 40-54)	22	66,7	11	33,3	

[†]Fisher's exact test [‡]Student's t-test

Το ποσοστό εξάρτησης από το διαδίκτυο ήταν σημαντικά υψηλότερο στους άντρες σε σύγκριση με τις γυναίκες.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης από το διαδίκτυο ανάλογα με το φύλο των σπουδαστών.

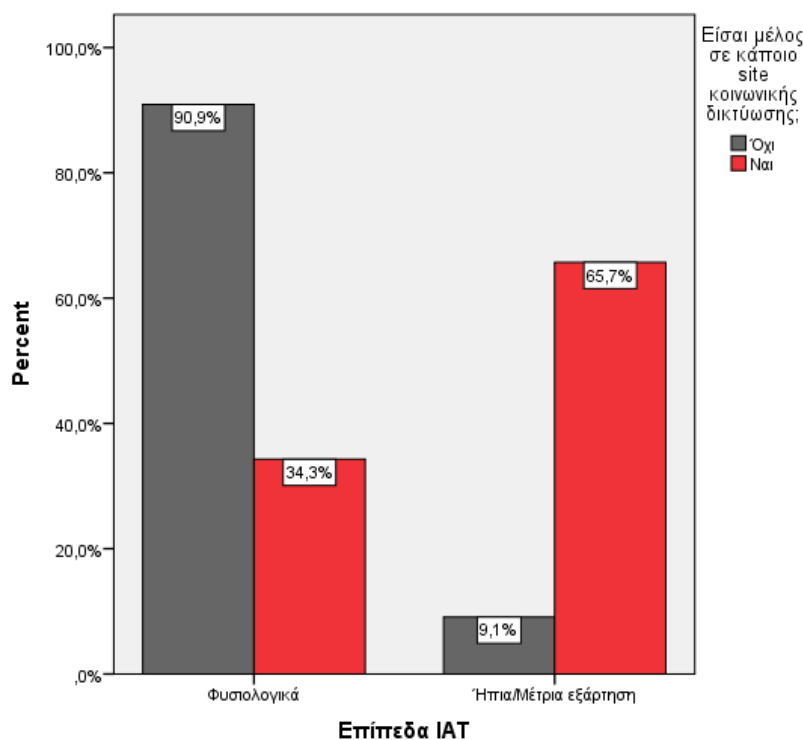
Πίνακας 7. Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης (ήπιας/μέτριας) των σπουδαστών από το διαδίκτυο ανάλογα με στοιχεία που αφορούν στη χρήση του διαδικτύου.

		Επίπεδα ΙΑΤ				P Pearson's x ² test
		Φυσιολογικά		Ήπια/Μέτρια εξάρτηση		
		N	%	N	%	
Έχεις υπολογιστή;	Όχι	1	50,0	1	50,0	1,000 ⁺
	Ναι	31	56,4	24	43,6	
Έχεις πρόσβαση στο ίντερνέτ;	Όχι	10	100,0	0	0,0	0,001
	Ναι	22	46,8	25	53,2	
Συσκευές που χρησιμοποιείς για να συνδεθείς στο ίντερνέτ; ¹	Υπολογιστή	11	52,4	10	47,6	0,069 ⁺
	Κινητό	5	27,8	13	72,2	
	Ταμπλέτα	6	75,0	2	25,0	
Με τι ασχολείσαι κυρίως ¹	Παιχνίδια	5	41,7	7	58,3	0,600
	Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης πχ facebook,instagram	5	38,5	8	61,5	
	YouTube	12	54,5	10	45,5	
Είσαι μέλος σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι	20	90,9	2	9,1	<0,001
	Ναι	12	34,3	23	65,7	
Ανεβάζεις προσωπικές φωτογραφίες σου σε site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι	22	81,5	5	18,5	<0,001
	Ναι	10	33,3	20	66,7	
Έχεις συνομιλήσει ποτέ με κάποιον άγνωστο;	Όχι	28	70,0	12	30,0	0,001
	Ναι	4	23,5	13	76,5	
Παίζεις παιχνίδια στο διαδίκτυο;	Όχι	26	78,8	7	21,2	<0,001
	Ναι	6	25,0	18	75,0	
Πόσες ώρες περίπου ασχολείσαι με αυτά;, μέση τιμή (SD) διάμεσος (ενδ. εύρος)		1,7 (1,4)	2 (0 - 3)	3,8 (0,7)	4 (3 - 4)	<0,001 [‡]
Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;	Όχι	14	100,0	0	0,0	<0,001
	Ναι	18	41,9	25	58,1	
Αν ναι	Viber	12	52,2	11	47,8	<0,001 ⁺
	WhatsApp	6	75,0	2	25,0	
	Messenger	0	0,0	12	100,0	
Συνήθως συνομιλείς με:	Γονείς/ Αδέρφια	10	71,4	4	28,6	0,017 ⁺
	Φίλους	6	25,0	18	75,0	
	Άλλο	2	40,0	3	60,0	

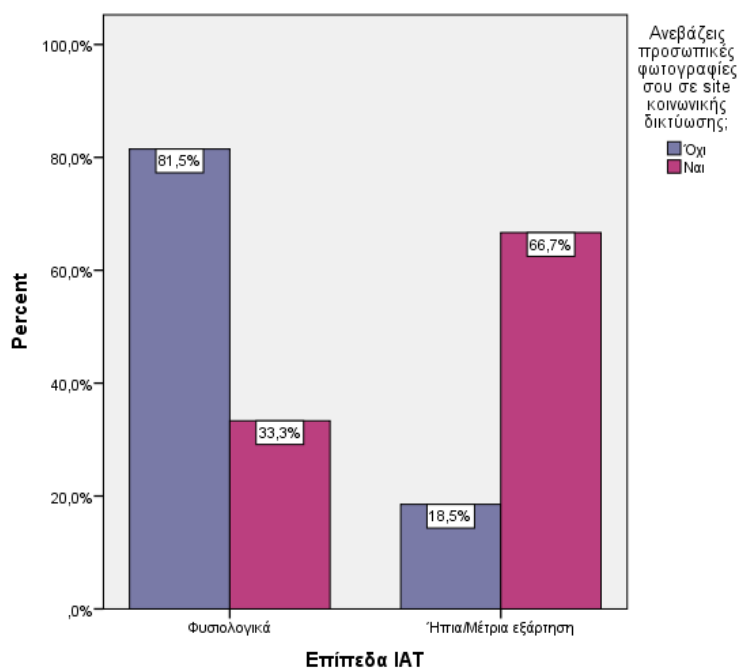
⁺Fisher's exact test [‡]Mann-Whitney test ¹αφορά σε αυτούς που έχουν πρόσβαση στο ίντερνέτ

Το ποσοστό εξάρτησης από το διαδίκτυο ήταν σημαντικά υψηλότερο στους σπουδαστές που είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο, σε εκείνους που ήταν μέλη σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης, σε εκείνους που ανεβάζουν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης, σε εκείνους που είχαν συνομιλήσει με κάποιον άγνωστο καθώς και σε εκείνους που έπαιζαν παιχνίδια. Οι ώρες που ασχολούνταν οι σπουδαστές με αυτά ήταν σημαντικά περισσότερες σε εκείνους που είχαν ήπια/μέτρια εξάρτηση. Ακόμα, το ποσοστό εξάρτησης από το διαδίκτυο ήταν σημαντικά υψηλότερο στους σπουδαστές που χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας και συγκεκριμένα σε εκείνους που χρησιμοποιούσαν το Messenger. Το ποσοστό εξάρτησης από το διαδίκτυο ήταν σημαντικά χαμηλότερο στους σπουδαστές που χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας για να συνομιλούν με γονείς/αδέρφια.

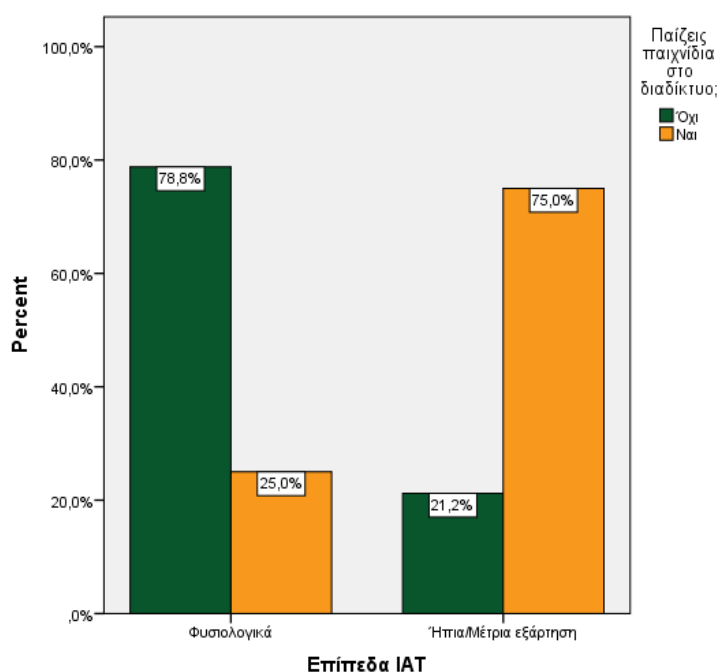
Στο γράφημα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης των σπουδαστών ανάλογα με το αν ήταν μέλη σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης ή όχι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης των σπουδαστών ανάλογα με το αν ανεβάζουν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης ή όχι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνονται τα ποσοστά εξάρτησης των σπουδαστών ανάλογα με το αν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο ή όχι.

Στη συνέχεια έγινε πολυπαραγοντική λογαριθμιστική παλινδρόμηση έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή την ύπαρξη εξάρτησης και σαν ανεξάρτητες τα δημογραφικά

στοιχεία των σπουδαστών, τα στοιχεία για τη νόσο τους και τα στοιχεία που αφορούν στη χρήση του διαδικτύου. Με τη μέθοδο διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise method) βρέθηκαν τα αποτελέσματα του παρακάτω πίνακα.

		OR (95% ΔΕ) ⁺	P
Ανεβάζεις προσωπικές φωτογραφίες σου σε site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι (αναφορά)		
	Ναι	7,29 (1,81 - 29,45)	0,005
Παίζεις παιχνίδια στο διαδίκτυο;	Όχι (αναφορά)		
	Ναι	9,41 (2,38 - 37,14)	0,001

⁺σχετικός λόγος (95% διάστημα εμπιστοσύνης)

Το αν ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης και το αν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο βρέθηκαν να σχετίζονται ανεξάρτητα με την ύπαρξη εξάρτησης από το διαδίκτυο. Συγκεκριμένα:

- Οι σπουδαστές που ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες τους σε site κοινωνικής δικτύωσης είχαν 7,29 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να έχουν εξάρτηση από το διαδίκτυο, σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν ανέβαζαν τέτοιες φωτογραφίες.
- Οι σπουδαστές που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο είχαν 9,41 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να έχουν εξάρτηση από το διαδίκτυο, σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο.

Πολυπαραγοντικές αναλύσεις για τις διαστάσεις της κλίμακας IAT στους σπουδαστές.

Έγιναν πολυπαραγοντικές γραμμικές παλινδρομήσεις έχοντας σαν εξαρτημένες μεταβλητές τις βαθμολογίες των σπουδαστών στις διαστάσεις της κλίμακας εξάρτησης και σαν ανεξάρτητες τα δημογραφικά τους στοιχεία, τα στοιχεία που αφορούν στη νόσο τους και τα στοιχεία σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου. Με τη χρήση της μεθόδου διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise method) και τη χρήση λογαριθμικών μετασχηματισμών, βρέθηκαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

- Έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή τη διάσταση «Psychological/Emotional conflict»:

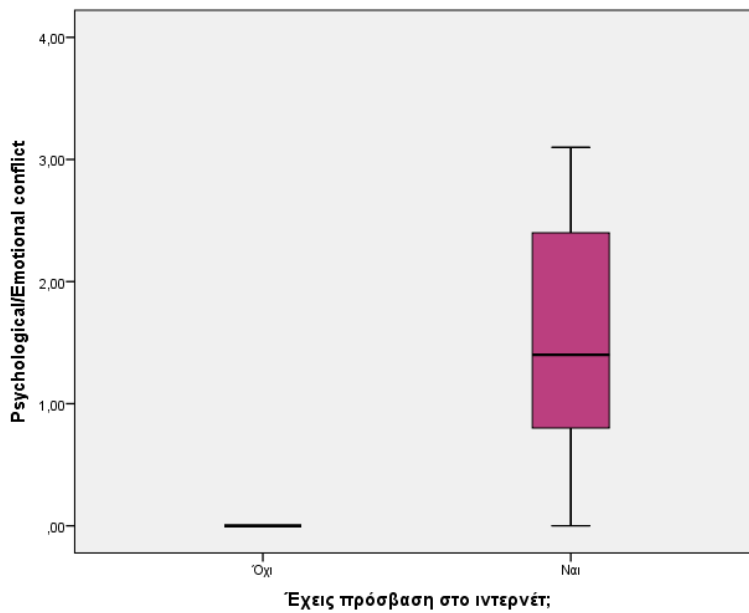
		β^+	SE ⁺⁺	P
Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,20	0,07	0,003
Έχεις πρόσβαση στο ίντερνέτ;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,21	0,07	0,006

⁺ συντελεστής εξάρτησης ⁺⁺ τυπικό σφάλμα συντελεστή

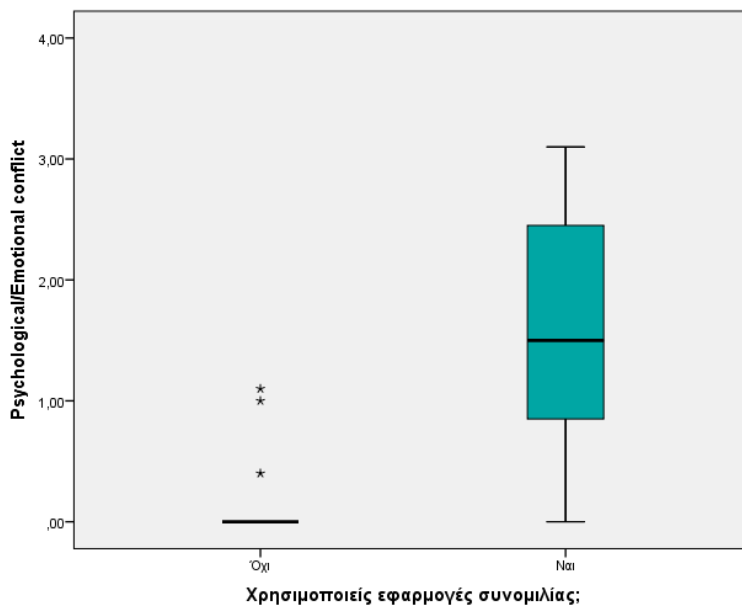
Η χρήση εφαρμογών συνομιλίας και η πρόσβαση στο ίντερνετ βρέθηκαν να σχετίζονται ανεξάρτητα με τη βαθμολογία στη διάσταση «Psychological/Emotional conflict». Συγκεκριμένα:

- Οι σπουδαστές που χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή, υποδηλώνοντας περισσότερα προβλήματα, σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν χρησιμοποιούσαν τέτοιες εφαρμογές.
- Οι σπουδαστές που είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Psychological/Emotional conflict» ανάλογα με το αν χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας ή όχι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Psychological/Emotional conflict» ανάλογα με το είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ ή όχι.

- Έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή τη διάσταση «Time management»:

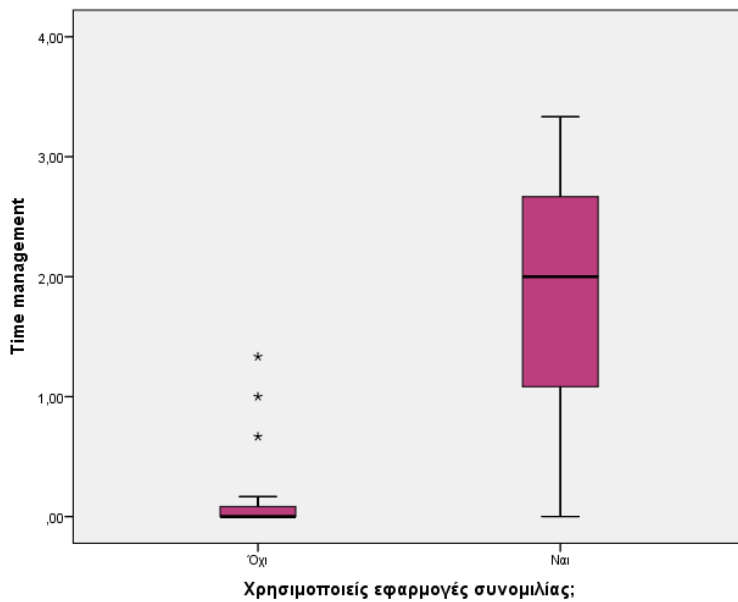
		β^+	SE ⁺⁺	P
Έχεις πρόσβαση στο ίντερνέτ;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,20	0,06	0,001
Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,15	0,05	0,006
Κοινωνικοοικονομική κατάσταση		0,05	0,02	0,020
Παίζεις παιχνίδια στο διαδίκτυο;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,08	0,03	0,016
Ανεβάζεις προσωπικές φωτογραφίες σου σε site κοινωνικής δικτύωσης;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,08	0,04	0,029

⁺ συντελεστής εξάρτησης ⁺⁺ τυπικό σφάλμα συντελεστή

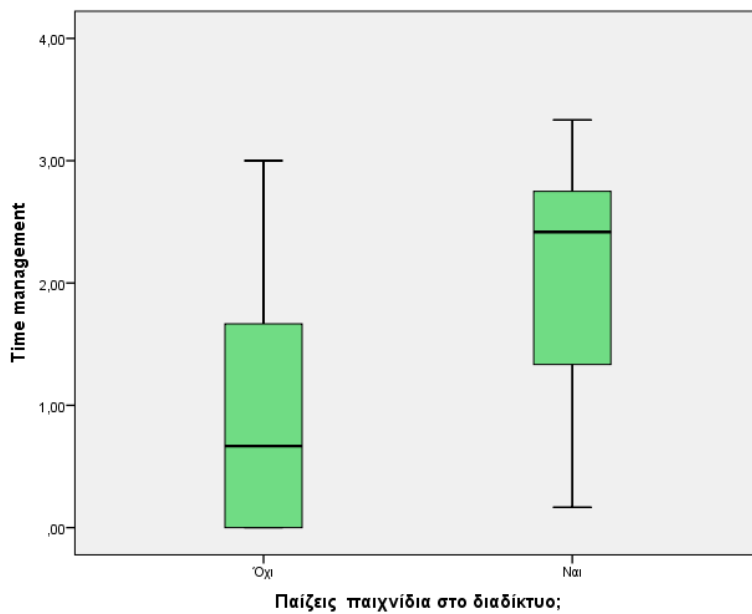
Η πρόσβαση στο ίντερνέτ, η χρήση εφαρμογών συνομιλίας, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, το αν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο και αν ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης βρέθηκαν να σχετίζονται ανεξάρτητα με τη βαθμολογία στη διάσταση «Time management». Συγκεκριμένα:

- Οι σπουδαστές που είχαν πρόσβαση στο ίντερνέτ είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή, υποδηλώνοντας περισσότερα προβλήματα, σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν είχαν πρόσβαση στο ίντερνέτ.
- Οι σπουδαστές που χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν χρησιμοποιούσαν τέτοιες εφαρμογές.
- Όσο χαμηλότερο ήταν το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των σπουδαστών τόσο περισσότερα προβλήματα εξάρτησης είχαν.
- Οι σπουδαστές που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο.
- Οι σπουδαστές που ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες σε site κοινωνικής δικτύωσης.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Time management» ανάλογα με το αν χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας ή όχι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Time management» ανάλογα με το αν έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο ή όχι.

- Έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή τη διάσταση «Neglect work»:

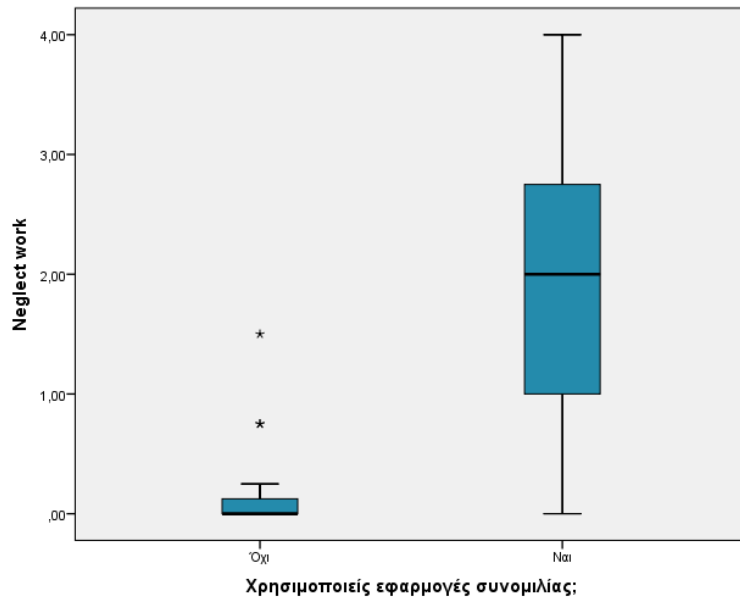
		β^+	SE ⁺⁺	P
Έχεις πρόσβαση στο ίντερνέτ;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,25	0,08	0,002
Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;	Όχι (αναφορά)			
	Ναι	0,20	0,07	0,005

⁺ συντελεστής εξάρτησης ⁺⁺ τυπικό σφάλμα συντελεστή

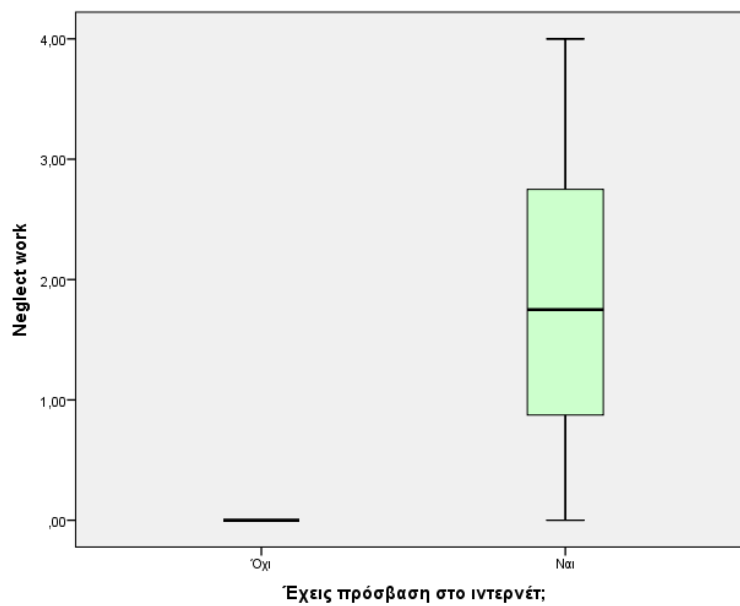
Η πρόσβαση στο ίντερνέτ και η χρήση εφαρμογών συνομιλίας βρέθηκαν να σχετίζονται ανεξάρτητα με τη βαθμολογία στη διάσταση «Neglect work». Συγκεκριμένα:

- Οι σπουδαστές που είχαν πρόσβαση στο ίντερνέτ είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή, υποδηλώνοντας περισσότερα προβλήματα, σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν είχαν πρόσβαση στο ίντερνέτ.
- Οι σπουδαστές που χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν χρησιμοποιούσαν τέτοιες εφαρμογές.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Neglect work» ανάλογα με το αν χρησιμοποιούσαν εφαρμογές συνομιλίας ή όχι.

Στο γράφημα που ακολουθεί δίνεται η βαθμολογία των σπουδαστών στη διάσταση «Neglect work» ανάλογα με το αν είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ ή όχι.

6. Συζήτηση

Από τις ελάχιστες μελέτες που έχουν ασχοληθεί με την προσβασιμότητα στο Internet των ανθρώπων με νοητική υστέρηση, προκύπτει ότι οι περισσότεροι ερευνητές έχουν διαπιστώσει, ότι τα άτομα με διανοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες είναι πιθανόν να έχουν μικρότερη πρόσβαση και να χρησιμοποιούν λιγότερο το διαδίκτυο σε σύγκριση με τους συμμαθητές τους, που δεν έχουν νοητική υστέρηση (Chadwick., Wesson & Fullwood, 2013).

Σύμφωνα με τα ευρήματα αυτής της έρευνας το ποσοστό πρόσβασης στο διαδίκτυο ήταν σημαντικά χαμηλότερο στην ομάδα των σπουδαστών σε σχέση με την ομάδα ελέγχου, που ήταν τα αδέρφια τους και δεν έχουν νοητική υστέρηση. Από την διαθέσιμη ελάχιστη βιβλιογραφία, προκύπτει ότι οι άνθρωποι με νοητική υστέρηση, δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο στον ίδιο βαθμό, όπως τα άτομα χωρίς νοητική υστέρηση στην κοινωνία. (Chadwick, Wesson & Fullwood, 2013).

Όσον αφορά το φύλο, τόσο στην ομάδα έλεγχου, όσο και στην ομάδα των σπουδαστών στην πλειοψηφία τους ήταν άντρες. Οι γυναίκες φάνηκε να χρησιμοποιούν περισσότερο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ οι άντρες να προτιμούν περισσότερα τα διαδικτυακά παιχνίδια. Οι ερευνητές έχουν αναδείξει αντιφατικά αποτελέσματα σε αυτόν τον παράγοντα στον τυπικό πληθυσμό, υπάρχουν δηλαδή έρευνες που υποστηρίζουν ότι το φύλο δεν σχετίζεται με την εξάρτηση στο διαδίκτυο (Chou, Condron and Belland, 2005), ενώ άλλες έρευνες υποστηρίζουν ότι το φύλο σχετίζεται (Siomos et al. 2008 ; Serin, 2011; Bruno et al. 2014).

Επίσης, οι συσκευές χρήσης για την πρόσβαση στο διαδίκτυο διέφεραν σημαντικά μεταξύ των ομάδων, με την ομάδα ελέγχου να χρησιμοποιεί σε υψηλότερο ποσοστό το κινητό σε σύγκριση με την ομάδα των σπουδαστών, ενώ οι σπουδαστές χρησιμοποιούσαν σε υψηλότερο ποσοστό ταμπλέτα για την πρόσβαση στο ίντερνετ σε σύγκριση με τα αδέρφια τους. Ίσως αυτό να οφείλεται στο γεγονός, ότι μια ταμπλέτα προσφέρει μια πιο ευέλικτη οθόνη αφής σε σχέση με το κινητό που διευκολύνει περισσότερο την πρόσβαση. Επίσης τόσο το κινητό όσο και το tablet δίνουν την δυνατότητα στους χρήστες τους, να σερφάρουν στο διαδίκτυο, από οπουδήποτε και αν βρίσκονται οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμήσουν λόγω του μικρού μεγέθους τους.

Μελέτες που διερευνούν το βαθμό χρήσης του διαδικτύου σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, έχουν δείξει ότι οι έφηβοι και οι νέοι άνθρωποι, φαίνεται να είναι πιο επιρρεπείς στην υπερβολική χρήση του διαδικτύου (Morrison & Gore, 2010). Στην παρούσα έρευνα η μέση ηλικία, που ήταν πιο επιρρεπής στην υπέρμετρη χρήση του διαδικτύου και στις δυο ομάδες ήταν περίπου τα 32 έτη.

Το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό υπόβαθρο, καθώς και η επαγγελματική κατάρτιση των γονέων φαίνεται να επηρεάζει την πρόσβαση και την χρήση. Όσο χαμηλότερο ήταν το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των σπουδαστών τόσο περισσότερα προβλήματα εξάρτησης είχαν. Πιθανή αιτιολογία, όπως αναφέρουν οι ερευνητές, είναι ότι οι γονείς παραβλέπουν αυτή την ενασχόληση, είτε γιατί μεριμνούν για άλλα προβλήματα, όπως η εύρεση εργασίας, είτε γιατί δεν έχουν την κατάλληλη γνώση, κατάρτιση και παιδεία να καθοδηγήσουν στην υιοθέτηση ενός υγιούς τρόπου χρήσης. (Green, Walker, Hoover and Sandler, 2007).

Είναι η πρώτη φορά, που μια έρευνα προσπαθεί, να προσεγγίσει την κατάχρηση των ηλεκτρονικών συσκευών και την πρόσβαση στο διαδίκτυο από άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση στην Ελλάδα. Να μελετήσει παράγοντες που συσχετίζονται με την υπερβολική χρήση του διαδικτύου όπως: το φύλο, η ηλικία, το κοινωνικοοικονομικό, μορφωτικό υπόβαθρο, καθώς επίσης και την επαγγελματική κατάρτιση των γονέων.

Σχετικά με τις διαδικτυακές δραστηριότητες πρωταρχικό ρόλο έχουν τα Social Media. Το ποσοστό των ατόμων που ήταν μέλη σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης και εκείνων που ανεβάζουν προσωπικές φωτογραφίες ήταν σημαντικά υψηλότερα στην ομάδα ελέγχου σε σχέση με τους σπουδαστές. Αυτό ίσως να δικαιολογείται λόγω της αδυναμίας αντιλήψεων για το πως διενεργούνται συγκεκριμένες ενέργειες στην χρήση των υπολογιστών από τους ανθρώπους με νοητική υστέρηση (Chadwick & Fullwood, 2018).

Η μελέτη των Chadwick & Fullwood (2018) υποστηρίζει την ιδέα ότι τα κοινωνικά μέσα μπορούν να έχουν μια θετική έκβαση στη ζωή των ανθρώπων και να διευκολύνει την ανάπτυξη της κοινωνικής ζωής τους και την συντήρηση σχέσεων. Όμως έρευνα από τους Buijs et al. (2016) που περιέγραφε κάποια μεμονωμένα περιστατικά, από εμπειρίες ατόμων με νοητική υστέρηση, που έκαναν χρήση των κοινωνικών δικτύων και μιλούσαν με ανθρώπους που δεν γνώριζαν, ανέδειξε τον κίνδυνο της εκμετάλλευσης, που ελλοχεύει η χρήση του διαδικτύου, όπως η απόσπαση χρηματικών ποσών από άτομα που γνώρισαν μέσω αυτών των εφαρμογών.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα παιχνίδια, η αναπαραγωγή ταινιών και η λήψη μουσικής βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή του ενδιαφέροντος αυτών των ατόμων και σχετίστηκαν με την υπερβολική χρήση στην συγκεκριμένη έρευνα. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούσαν τον κυριότερο λόγο χρήσης του διαδικτύου και στην δύο ομάδες(σπουδαστών και ομάδα ελέγχου).

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην συγκεκριμένη έρευνα, υποδηλώνουν ότι τα άτομα με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, φαίνεται να είναι οι συχνοί χρήστες του διαδικτύου (Chadwick, Wesson & Fullwood , 2013).

Το ποσοστό των ατόμων που είχαν συνομιλήσει με κάποιον άγνωστο ήταν σημαντικά χαμηλότερο στην ομάδα των σπουδαστών όπως και το ποσοστό εκείνων που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο. Συγκεκριμένα, οι σπουδαστές συνομιλούσαν σε υψηλότερα ποσοστά με γονείς και αδέρφια, ενώ σχεδόν όλοι από την ομάδα ελέγχου συνομιλούσαν με φίλους. Πιο πιθανή αιτιολογία για την σύνδεση αυτή είναι ότι οι γονείς των σπουδαστών να ελέγχουν την πρόσβαση που έχουν στο ίντερνετ. Μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι γονείς με υψηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο προσπαθούν να είναι ψηφιακά ενημερωμένοι, ώστε να μπορούν να καθοδηγήσουν τα παιδιά τους σε έναν επιθυμητό τρόπο χρήσης του διαδικτύου (Tsitsika et al., 2014).

Οι εφαρμογές συνομιλίας που χρησιμοποιούσαν ήταν παρόμοιες στις δύο ομάδες, ωστόσο διέφεραν σημαντικά τα άτομα με τα οποία συνομιλούσαν.

Η πλειοψηφία και των δύο ομάδων είχαν φυσιολογικά επίπεδα εξάρτησης από το διαδίκτυο σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας. Το 16,7% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 21,1% των σπουδαστών είχαν ήπια εξάρτηση. το 18,3% των ατόμων της ομάδας ελέγχου και το 22,8% των σπουδαστών είχαν μέτρια εξάρτηση,

ενώ κανείς δεν είχε σοβαρή εξάρτηση. Τα επίπεδα εξάρτησης ήταν παρόμοια στις δύο ομάδες

Όσοι σπουδαστές είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ κατ' επέκταση και στα Social Media και ανέβαζαν προσωπικές φωτογραφίες, είχαν υψηλότερη εξάρτηση, υποδηλώνοντας περισσότερα προβλήματα, σε σχέση με τους σπουδαστές που δεν είχαν πρόσβαση σε αυτά . Συγκεκριμένα οι σπουδαστές που ανέβαζαν προσωπικές τους φωτογραφίες είχαν 7,29 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να έχουν εξάρτηση από το διαδίκτυο. Οι σπουδαστές που έπαιζαν παιχνίδια στο διαδίκτυο είχαν 9,41 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να έχουν εξάρτηση από το διαδίκτυο. Επίσης οι σπουδαστές που έκαναν χρήση των εφαρμογών συνομιλίας είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία σε σύγκριση με τους σπουδαστές που δεν χρησιμοποιούσαν τέτοιες εφαρμογές.

7. Περιορισμοί και Προτάσεις

Ζωτικής σημασίας κρίνεται η δημιουργία και η κατασκευή ενός ερωτηματολογίου, όπως το Internet Addiction Test της Young , που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες αυτής της ομάδας.

Στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας περιλαμβάνεται το ερωτηματολόγιο, που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των δεδομένων, σχετικά με την χρήση του διαδικτύου, που κάνουν οι σπουδαστές του Εργαστηρίου Ειδικής Αγωγής «Μαργαρίτα» και το οποίο βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο IAT (Internet Addiction Test) της Young 1996. Ένα ερωτηματολόγιο του οποίου η αξιοπιστία του έχει δοκιμαστεί εδώ και δυο δεκαετίες στον τυπικό πληθυσμό, το οποίο παρατηρεί κάποιους παράγοντες κλειδιά για τον εθισμό . Θα πρέπει να ανακατασκευαστεί, ώστε να είναι κατανοητό και προσιτό στις ανάγκες των ατόμων με νοητική στέρση, με αποτέλεσμα να γίνει σωστός και ποιοτικός έλεγχος.

Το ερωτηματολόγιο, το οποίο χορηγήθηκε στην παρούσα εργασία, δεν αξιολόγησε την επίδραση των χαρακτηριστικών της διανοητικής αναπηρίας, π.χ. διαφορές ατόμων με Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές και συνδρόμου Down στη φύση και τα εν γένει χαρακτηριστικά της εκάστοτε αναπηρίας.

Ενδεχόμενη αύξηση του δείγματος πιθανώς να αυξήσει την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

Η δειγματοληψία έγινε από συγκεκριμένο Εργαστήρι Ειδικής Αγωγής σε συγκεκριμένο αστικό περιβάλλον. Ενδεχομένως η διαβίωση σε μια επαρχία να οδηγεί τους ανθρώπους σε μεγαλύτερη ενασχόληση του διαδικτύου λόγω των περιορισμένων ερεθισμάτων μιας κλειστής κοινωνίας.

Παρά τα ανωτέρω μειονεκτήματα η συγκεκριμένη έρευνα δίνει χρήσιμα στοιχεία σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου από νεαρά άτομα με νοητική υστέρηση στη χώρα μας.

Όσο η τεχνολογία μέσα στα χρόνια προχωράει και εξελίσσεται , θα προσφέρει ολοένα και περισσότερες δυνατότητες πρόσβασης στο διαδίκτυο από οπουδήποτε μέσω του κινητού τηλεφώνου και φορητών συσκευών , τόσο πιο επιτακτική γίνεται η ανάγκη για περαιτέρω έρευνες και μελέτες σε μεγαλύτερο δείγμα παγκοσμίως για να αναδεχθούν:

- οι επιπτώσεις της χρήσης ,
- να ληφθούν μέτρα πρόληψης και μέθοδοι αντιμετώπισης,
- να υπάρξει κατάλληλη εκπαίδευση στους επαγγελματίες υγείας

Να απαντηθούν ερωτήματα που σχετίζονται με την χρήση του διαδικτύου από αυτήν την ιδιαίτερη ομάδα ανθρώπων όπως:

- Τι τεχνολογίες χρησιμοποιούν οι ενήλικες με πνευματική αναπηρία σε τακτική βάση;
- Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την χρήση τεχνολογίας ;
- Πως και γιατί τα άτομα χρησιμοποιούν τους υπολογιστές και το διαδίκτυο
- Τι προβλήματα αντιμετωπίζουν; (Carey, Friedman & Bryen, 2005).

Η συγκεκριμένη εργασία πρέπει να αποτελέσει την κινητήριου δύναμη για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και από άλλους μελετητές ώστε να υπάρξει:

- ❖ Απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων, από εξειδικευμένους επαγγελματίες υγείας όπως ψυχιάτρους και νοσηλευτές, που ασχολούνται με την ψυχική υγεία, για την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών πάνω στην προβληματική χρήση του διαδικτύου από άτομα με νοητική υστέρηση και αντιμετώπιση του προβλήματος ακόμα και θεραπευτικά.
- ❖ Διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για τους ειδικούς ψυχικής υγείας.
- ❖ Να υπάρξει χρηματοδότηση από το κράτος για προγράμματα Αγωγής Υγείας.
- ❖ Ενημέρωση και αφύπνιση για την ύπαρξη και τις διαστάσεις του προβλήματος.
- ❖ Η δημιουργία και η εκτέλεση προγραμμάτων για την προαγωγή και την πρόληψη, ώστε να αποφευχθεί η προβληματική χρήση από τα άτομα με ιδιαίτερες πνευματικές ικανότητες στο ευρύ κοινό, στους γονείς ή κηδεμόνες, στους φροντιστές των ατόμων αυτών. Η υποστήριξη είναι απαραίτητη για τα περισσότερα άτομα με διανοητική υστέρηση. Συνεπώς η κατάρτιση και η

συνεχής υποστήριξη για την χρήση του διαδικτύου όλων όσων φροντίζουν τα άτομα με νοητική αναπηρία κρίνεται απαραίτητη για την σωστή χρήση του διαδικτύου (Chadwick D., Wesson C & Fullwood C., 2013). Η πλειοψηφία (84%) των ερωτηθέντων στην έρευνα των Palmer et al. 2012 χαρακτήρισε την εκπαίδευση και την κατάρτιση των φροντιστών ως εμπόδιο στη χρήση. Επιπλέον οι Blackburn et al. 2005 στην έρευνα που βασίζεται στους φροντιστές της οικογένειας χρειάζονται επιπλέον εκπαίδευση, όσον αφορά τις τεχνολογικές επιλογές που έχουν στην διάθεση τους και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να έχουν πρόσβαση τα άτομα με νοητική αναπηρία. Έτσι οι πόροι και οι δεξιότητες των φροντιστών απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση και παρέμβαση.

Οι περισσότερες έρευνες πάνω στην νοητική υστέρηση εστιάζουν στα οφέλη που μπορεί να έχει η χρήση του διαδικτύου (Chadwick D & Fullwood C, 2018), αν φυσικά προσαρμοστεί και γίνει πιο απλή και κατανοητή για τα άτομα με νοητική υστέρηση.

Δεν υπάρχουν, όμως έρευνες που να εστιάζουν στην αρνητική χροιά της προσβασιμότητας και να αναδείξουν τις επιπτώσεις και τις αλλαγές που μπορεί να υπάρχουν τόσο στην ψυχολογία όσο και στην συμπεριφορά των ατόμων με νοητική υστέρηση, όπως συμβαίνει και στον τυπικό πληθυσμό.

8. Επίλογος

Συνοψίζοντας, η χρήση του Διαδικτύου, που έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινή ζωής των ανθρώπων παγκοσμίως, φαίνεται να επιδρά και στις ζωές των ατόμων με ελαφρά και μέτρια νοητική υστέρηση, καθώς εκφράζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την χρήση αυτών των τεχνολογικών επιτευγμάτων και την χρήση του διαδικτύου . Η πρόκληση λοιπόν είναι να δημιουργηθεί ένα αποτελεσματικό σύστημα πρόσβασης και υποστήριξης που να επιτρέπει την ασφαλή πλοήγηση και να επωφελούνται από αυτές τις τεχνολογίες.

Βιβλιογραφία

- Barnes, C. & Mercer, G. (2003) .*Disability, Polity Press, Cambridge*
- Block, J.J. (2008). Issues for DSM-V: internet addiction. *American Journal of Psychiatry*, 165, 306-307.
- Brien O. (2006) Young adults with learning disabilities: a study of psychosocial at transition to adults services. *Developmental Medicine & Child Neurology*. 48: 195-199.
- Bruno A., Scimeca G., Cava L., Pandolfo G., Zoccali R.A., & Muscatello M.R.A. (2014). Prevalence of Internet Addiction in a Sample of Southern Italian High School Students. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 12(6), 708-715.
- Buijs P.C.M, Boot E. et al (2016). Internet Safety Issues for Adolescents and Adults with Intellectual Disabilities.
- Butcher N.J, Chow E.W., Costain G., Karas D., Ho A. & Bassett A.S.(2012) Functional outcomes of adults with 22q11.2 deletion syndrome. *Genetics in Medicine* 14,836-843.
- Caplan, S.E. (2003). Preference for online Social interaction: A theory of problematic internet use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30, 625-648.
- Carey A, Friedman M, Bryen D (2005). Use of Electronic Technologies by People With Intellectual Disabilities. *Mental Retardation* 5:322-333.
- Carulla L, Reed G, Vaez-Azizi L. et al. (2011) Intellectual developmental disorders: towards a new name, definition and framework for “mental retardation/intellectual Disability” in ICD-11. *World Psychiatry* 2011;10:175-180)
- Cenameri, M. (2013). Internet, Child and Adolescence Social Development. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4 (2). Doi:10.5901/mjss.2013.v4n2p571, 571 – 578. 78
- Chadwick D and Fullwood C (2018). An Online Life Like Any Other: Identity, Self –Determination, and Social Networking Among Adults with Intellectual Disabilities. *Cyber psychology, Behavior and Social Networking*

- Chadwick D., Wesson C. & Fullwood C. (2013) Internet access by people with intellectual disabilities: inequalities and opportunities. *Future internet*, 376-397.
- Chou C. (2001). Internet heavy use and addiction among Taiwanese college students: an online interview study. *Cyber Psychology & Behavior*.
- Chou C., Condron L., & Belland J. (2005). A review of the Research on Internet Addiction. *Educational Psychology Review* 17(4), 363-388
- Dannon PN, Iancu I. (2007). Internet addiction.
- Davies D, Stock S et al. (2015). An Interface to Support Independent Use of Facebook by people With Intellectual Disability. *Intellectual and developmental Disabilities*.
- Davis R.A. (2001). A cognitive- behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*. 17,187-195.
- Douma J, Dekker M, Verhulst F and Koot H. (2006) Self- Reports on Mental Health Problems of Youth With Moderate to Borderline Intellectual Disabilities. *Child and Adolescent Psychiatry* 45:10.
- Emerson E, (2007). Poverty and People with Intellectual Disabilities. *Mental Retardation and developmental Disabilities* 13: 107-113.
- Emerson E, Malam S, Davies I, Spencer K. (2005). Adults with learning difficulties in England 2003/4 *Department of Health*;
- Fisher K, Peterson J, Albert J. (2015) Identifying State Resources and Support Programs on E-Government Websites for Persons with Intellectual and Developmental Disabilities. *Hindawi Publishing Corporation Nursing Research and Practice*.
- Forrester-Jones R, Carpenter J, Coolen-Schrijner P, Cambridge P, Tate A, Beecham J, et al. (2006) The social networks of people with intellectual disability living in the community 12 years after resettlement from long-stay hospitals. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*.19(4)
- Gill F, Stenfert Kroese B, Rose J. (2002). General practitioners' attitudes to patients who have learning disabilities. *Psychological Medicine*. 32(8): 1445–1455.
- Goldberg (1998). Technological addictions. *Clinical psychology Forum*, 76, 14-19

- Helsper, E. J. (2013). Offline social identity and online chat partner selection. *Information, Communication & Society*, 17 (6), 695–715.
- Heward, W.L. (2011). Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες-Μια εισαγωγή στην Ειδική Εκπαίδευση (Επ. Διβάζογλου, Α., Κόκκινος, Κ.). Μεταφρ. Λυμπεροπούλου, Χ. Αθήνα: Τόπος
- Islam MR, Hewstone M. (1993) Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived out-group variability, and out-group attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1993, 19(6).
- Jerome J, Frantino E, Sturmey P (2007). The effects of errorless learning and backward chaining on the acquisition of internet skills in adults with developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40:185-189.
- Jorm, AF, Oh E (2009) Desire for social distance from people with mental disorders. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*.43(3): 183–200
- Kolaitis G. (2008). Young people with intellectual disabilities and mental health needs. *Current opinion in Psychiatry* 21:469-473.
- Koles, B., & Nagy, P. (2012). Facebook usage patterns and school attitudes. *Multicultural Education & Technology Journal*, 6 (1), 4 – 17.
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). EU Kids Online: *Final Report*. LSE, London: EU Kids Online
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE, London: EU Kids Online
- Mcclimens A, Gordon F (2009). People with intellectual disabilities as bloggers. *Journal of Intellectual Disabilities* 13:19-30
- Morrison C. & Gore H. (2010). The relationship between excessive Internet use and depression: a questionnaire – based study of 1,319 young people and adults *Psychopathology* 43(2), 121- 126.
- Normand C.L. & Sallafranque-St-Louis F.(2016) Cybervictimization of young people with an intellectual or developmental disability: risks specific to solicitation. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 29,99-110
- Prestwich A, Kenworthy J, Wilson M, Kwan-tat N. (2008). Differential relations between two types of contact and implicit and explicit racial attitudes. *British Journal of Social Psychology*.47(4): 575–588

- Puruggan O (2018). *Intellectual Disabilities*.
- Raghavendra P, Hutchinson C. et al. (2018). “I like talking to people on the computer”: Outcomes of home-based intervention to develop social media skills in youth with disabilities living in rural communities. *Research in Developmental Disabilities*, 76:110-123.
- Rosen L.D., Cheever N.A. & Carrier L.M. (2008). The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology* 29,459-471.
- Russel, O. (1985). *Mental Handicap*. Edinburg: Churchill Livingstone
- Scherer, K. (1997). College life online: *Healthy and unhealthy Internet use*. J. College Stud. Dev. 38(6): 655–665.
- Serin N.B. (2011). An examination of predictor variables for problematic Internet use. *The Turkish Online Journal of educational Technology*, 10(3), 54-62.
- Shapira M.D et al (2003). Problematic internet use: Proposed classification and diagnostic criteria. *Depression and Anxiety*,17,207-216.
- Stock S, Davies D, Davis R.K et al. (2006). Evaluation of an application for making palmtop computers accessible to individual with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 31:1, 39-46.
- Tsimtsiou Z. et al (2013) Greek Version of the Internet Addiction Test: A Validation Study. *Springer Science & Business Media New York*
- Tsitsika A et al (2011) Determinants of Internet addiction among adolescents: a case control study. *ScientificWorldJournal*.
- Tsitsika AK, Tzavela EC. Et al. (2014). Online social networking in adolescence: patterns of use in six European countries and links with psychosocial functioning. *Journal of Adolescent Health*, 1-7.
- Tzavela EC, Mavromati F. (2013) .Online social networking in adolescence: Associations with development, well-being and internet addictive behaviors. *International Journal of Child and Adolescent Health* 6:411-20.
- Widyanto L. & Griffiths M.D. (2006). Internet addiction: A critical review. *International Journal of Mental Health and Addiction*,4,31-51.

- Widyanto, L. & McMurrin, M. (2004), The psychometric properties of the internet addiction test. *Cyberpsychol Behavior*. 7(4):443-450.
- Wilmshurst, L. (2011). Εξελικτική Ψυχοπαθολογία: Μια αναπτυξιακή προσέγγιση. (Μπεζεβέγκης, Η.Γ. επιμ.). Αθήνα: Gutenberg
- Young K S. (2001). Caught in the Net: How to Recognize the Signs of Internet addiction and a Winning Strategy for Recovery.
- Young K.S. (2009). Understanding online gaming addiction and treatment issues for adolescents. *The American journal of family therapy*, 37:355-372.
- Young, KS. (1996) "Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder." *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*;1(3): 237-244.
- Αναστασίου, Δ. (1998). Δυσλεξία: Θεωρία και Έρευνα - Όψεις Πρακτικής. Αθήνα: Ατραπός
- Κάκουρος Ευθύμιος & Μανιαδάκη Κατερίνα (2003) *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων Αναπτυξιακή Προσέγγιση* Αθήνα: Τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδανός
- Μάτσα, Κ.(2009) . Εξάρτηση από το Διαδίκτυο, Τετράδια Ψυχιατρικής, (108) 78-86.
- Μάτσα, Κ. (2000). Ψάξαμε ανθρώπους και βρήκαμε σκιές. *Το αίνιγμα της τοξικομανίας*. Αθήνα: Άγρα.
- Μπάρδης Πολυνείκης (1993) *Νοητική Καθυστέρηση Φύση-Αιτιολογία-Αντιμετώπιση*
- Μυλωνάς, Π. (2009). Διαδίκτυο και Εξάρτηση. Μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Παντελιάδου, Σ., Μπότσα, Γ. (2007) Μαθησιακές Δυσκολίες: Βασικές Έννοιες και Χαρακτηριστικά. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Παρασκευόπουλος Ι., (1980). Νοητική καθυστέρηση : Διαφορική διάγνωση, αιτιολογία-πρόληψη, ψυχοπαιδαγωγική αντιμετώπιση. Αθήνα : Ιδιωτική Έκδοση.
- Σιώμος Κ. (2008). Εθισμός των εφήβων στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το διαδίκτυο: ψυχιατρικά συμπτώματα και διαταραχές ύπνου. Διδακτορική διατριβή, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ζαφειρόπουλος Κ. (2005). Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Παραρτήματα

A ΜΕΡΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο: i. Άνδρας ii. Γυναίκα
2. Ημερομηνία γέννησης:.....
3. Εκπαίδευση: i. Δημοτικό ii. Γυμνάσιο/Λύκειο iii. ΑΕΙ/ΤΕΙ iv. Καμία
4. Ο σπουδαστής ζει με:
i. Δική του οικογένεια ii. Γονεϊκή οικογένεια iii. Άλλο
5. Κοινωνικοοικονομική κατάσταση:
i. Ανώτερη ii. Ανώτερη μέση iii. Μέση iv. Μέση κατώτερη v. Κατώτερη
6. Επίπεδο εκπαίδευσης Πατέρα:
i. Απόφοιτος Δημοτικού
ii. Απόφοιτος Γυμνασίου
iii. Απόφοιτος λυκείου
iv. Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ
v. Καμία
7. Επίπεδο εκπαίδευσης Μητέρας:
i. Απόφοιτος Δημοτικού
ii. Απόφοιτος Γυμνασίου
iii. Απόφοιτος λυκείου
iv. Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ
v. Καμία
8. Έχει εργαστεί κατά το παρελθόν;
i. Ναι, πλήρης απασχόληση ii. Ναι, μερική απασχόληση iii. Όχι
9. Διάγνωση: i. Αυτισμός ii. Σύνδρομο Down iii. Νοητική Υστέρηση
10. Επίπεδο Νοητικής Υστέρησης:
i. Δεν διακρίνεται Νοητική Υστέρηση
ii. Οριακή (IQ 70-75)
iii. Ήπια (IQ 55-69)
iv. Μετρίου Βαθμού (IQ 40-54)

Β ΜΕΡΟΣ

11. Έχεις υπολογιστή;
i. ναι ii. όχι
12. Έχεις πρόσβαση στο ιντερνέτ;
i. ναι ii. όχι
13. Ποιές συσκευές χρησιμοποιείς για να συνδεθείς στο ιντερνέτ;
i. υπολογιστή ii. κινητό iii. ταμπλέτα
14. Με τι ασχολείσαι κυρίως;
i. παιχνίδια ii. ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης πχ facebook, instagram
iii. youtube
15. Είσαι μέλος σε κάποιο site κοινωνικής δικτύωσης;
i.ναι ii. όχι
16. Ανεβάζεις προσωπικές φωτογραφίες σου σε site κοινωνικής δικτύωσης;
i.ναι ii.όχι
17. Έχεις συνομιλήσει ποτέ με κάποιον άγνωστο;
i.ναι ii. όχι
18. Παίζεις παιχνίδια στο διαδίκτυο;
i. ναι ii.όχι
19. Πόσες ώρες περίπου ασχολείσαι με αυτά;
20. Έχεις κάνει γνωριμίες μέσω παιχνιδιών του διαδικτύου;
i. ναι ii. όχι
21. Χρησιμοποιείς εφαρμογές συνομιλίας;
i. ναι ii. όχι
Αν ναι ποιος;
i) Viber ii) WhatsApp iii) Messenger iv) άλλο.....
22. Συνήθως συνομιλείς με:
i. γονείς ii. αδέρφια iii. φίλους iv. αγνώστους v. άλλο

Γ ΜΕΡΟΣ

Internet Addiction Test

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελείται από 20 ερωτήσεις. Μετά από προσεκτική ανάγνωση κάθε ερώτησης, επέλεξε την απάντηση που σε περιγράφει καλύτερα, βάση της 5-βαθμιας κλίμακας (0, 1, 2, 3, 4 ή 5). Εάν είσαι ανάμεσα σε δύο επιλογές που σε περιγράφουν το ίδιο καλά, κυκλώστε την επιλογή που αντιπροσωπεύει καλύτερα πως ήσουν το μεγαλύτερο διάστημα κατά τη διάρκεια του τελευταίου μήνα. Οι ερωτήσεις αναφέρονται σε καταστάσεις ή πράξεις που συμβαίνουν όταν είσαι εκτός διαδικτύου εκτός εάν αναφέρεται κάτι διαφορετικό.

0. Ποτέ 1. Σπάνια 2. Περιστασιακά 3. Συχνά 4. Πολύ Συχνά 5. Πάντα

1. Πόσο συχνά διαπιστώνεις ότι μένεις στο διαδίκτυο περισσότερο από όσο σκόπευες;	0	1	2	3	4	5
2. Πόσο συχνά παραμελείς δουλειές στο σπίτι για να παραμείνεις περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
3. Πόσο συχνά προτιμάς την ευχαρίστηση που σου προσφέρει το διαδίκτυο από την επαφή με το σύντροφο σου;	0	1	2	3	4	5
4. Πόσο συχνά δημιουργείς νέες γνωριμίες με άλλους συνδεδεμένους χρήστες του διαδικτύου ;	0	1	2	3	4	5
5. Πόσο συχνά σου παραπονιούνται άλλοι άνθρωποι στη ζωή σου για το πόσο χρόνο ξοδεύεις στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
6. Πόσο συχνά οι βαθμοί σου ή η μελέτη για το σχολείο/σχολή σου επηρεάζονται αρνητικά από το χρόνο που περνάς στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
7. Πόσο συχνά ελέγχεις τα μηνύματα σου (emails) πριν κάτι άλλο που πρέπει να κάνεις;	0	1	2	3	4	5
8. Πόσο συχνά η επαγγελματική σου απόδοση ή η παραγωγικότητα σου επηρεάζονται αρνητικά εξαιτίας του διαδικτύου;	0	1	2	3	4	5
9. Πόσο συχνά γίνεσαι αμυντικός ή μυστικοπαθής όταν κάποιος σε ρωτά τι κάνεις στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
10. Πόσο συχνά αποφεύγεις δυσάρεστες σκέψεις για τη ζωή σου και τις αντικαθιστάς με ανακουφιστικές σκέψεις για το διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
11. Πόσο συχνά πιάνεις τον εαυτό σου να ανυπομονεί να ξανασυνδεθεί στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
12. Πόσο συχνά φοβάσαι ότι η ζωή χωρίς το διαδίκτυο θα ήταν βαρετή, άδεια και χωρίς χάρες;	0	1	2	3	4	5
13. Πόσο συχνά μιλάς απότομα, φωνάζεις ή αντιδράς ενοχλημένος εάν κάποιος σε ενοχλεί ενώ είσαι στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
14. Πόσο συχνά κοιμάσαι λιγότερο για να μείνεις συνδεδεμένος στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
15. Πόσο συχνά σκέφτεσαι το διαδίκτυο όταν δεν είσαι συνδεδεμένος ή φαντασιώνεσαι (το) να ήσουν συνδεδεμένος;	0	1	2	3	4	5
16. Πόσο συχνά πιάνεις τον εαυτό σου να λέει «μόνο λίγα λεπτά ακόμη» όταν είσαι στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
17. Πόσο συχνά προσπαθείς να περιορίσεις τον χρόνο που περνάς στο διαδίκτυο και αποτυγχάνεις;	0	1	2	3	4	5
18. Πόσο συχνά προσπαθείς να κρύψεις το πόση ώρα ήσουν στο διαδίκτυο;	0	1	2	3	4	5
19. Πόσο συχνά επιλέγεις να περάσεις περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο από το να βγεις έξω με άλλους;	0	1	2	3	4	5
20. Πόσο συχνά νιώθεις στενοχωρημένος, κακοδιάθετος, ή νευρικός όταν δεν είσαι στο διαδίκτυο και φεύγει όταν ξανασυνδεθείς;	0	1	2	3	4	5